

А О А Ж Е Р Е А

„AD FONTES”

33

КАРПЯК ІЛАРІОН

ПРОТОПРЕСВІТЕР

Отець Д-р ГАВРИЇЛ КОСТЕЛЬНИК

(Нарис релігійно-церковної
та літературно — наукової
діяльності)

Л Ї В І В

1976

Видавництво „М Л И Н”

Лондон - Гага

20.IX.1984

М О Т Т О

" Унія — не має кореня. Вона тільки штучний твір,
ли х е н а с і н н я.
Унія — це історичний спогад, пережиток і символ
у п а д к у н а ш о г о н а р о д у "

Отець д-р Г.КОСТЕЛЬНИК

Дня 20-го вересня 1948-го року загинув трагічною смертю протопресвітер о.д-р Гавриїл КОСТЕЛЬНИК, коли після ранкового богослуження виходив із своєї церкви у Львові по вулиці Краківській.

Куля, вистрілена з револьвера, поклала неживим його недалеко від його власного мешкання. Ненависна рука невідомого вбивці перервала нитку життя одному з найбільш талановитих священиків західних областей України. Перестало битися серце видатного публіциста, поета і письменника, філософа й богослова наших днів.

В особі о. протопресвітера д-р Гавриїла КОСТЕЛЬНИКА наша Церква втратила небуденного священика й визначного діяча на релігійно-культурному полі.

Як відомо, з постаттю о.д-р Гавриїла Костельника зв'язана вся найновіша історія галицько-львівської єпархії в першій половині ХХ-го століття. Особливо пам'ятні дні її з'єднання з Руською Православною Церквою під час Львівського Собору 1946-го року являються його чи не найбільшою, можна сказати, безсмертною заслугою. Тож немає сумніву, що ім'я о. протопресвітера д-ра Гавриїла Костельника, побіч славнозвісних наших ієрархів-об'єднаних: Йосифа Симаха, митрополита литовського, Маркелла Попіля, єпископа холмського і Макарія Оксіюка, архієпископа львівського, золотими буквами записане буде в історії Руської Православної Церкви.

О.д-р Гавриїл Костельник народився серед закарпатських переселенців в Бачці, на південній границі давньої Мадярщини, дня 15-го червня 1886-го року. Батьки його, хоча й малограмотні селяни, старалися дати своєму синові якнайбільшу освіту. Народну школу закінчив молодий Костельник в рідному селі Керестурі. До гімназії він ходив спочатку в малому славонському містечку Вінковцях, а згодом в звісному хорватському місті Загребі. Після закінчення гімназії Гавриїл Костельник вписався на богословські студії при державному університеті в Загребі. За порадою ректора тамошньої духовної семінарії, о.д-ра Д. Няраді молодий студент переїхав в 1907-му році до Галичини, де, як питомець греко-католицької духовної семінарії у Львові, продовжував навчання на теологічному факультеті місцевого університету.

На талановитого студента звернув увагу тодішній уніатський митрополит Андрей Шептицький, який вислав його заграницю для поглиблення філософсько-богословських знань. Після трьохрічних студій на університеті у Фрайбурзі (Швейцарія, 1910-1913 роки) Костельник здобув вчений ступінь доктора філософії, захистивши там дисертацію на тему: „Основні принципи пізнання”.

Повернувши з заграниці, молодий доктор ще того самого року одружився з дочкою директора української гімназії в Перемишлі та прийняв ієрейські свячення. Духовна влада призначила його співтрудником в Преображенській церкві міста Львова. Впродовж десяти років (1921 - 1932) о. д-р Костельник викладав філософію у Львівській духовній семінарії, а відтак був призначений катехитом української гімназії у Львові та проповідником при кафедральному соборі св. Мрії. Врешті, 1942-го року о. д-р Костельник був іменований настоятелем Преображенської церкви міста Львова, де трудився аж до своєї смерті.

Несподівана трагічна смерть перервала нитку життя о. протопресвітера д-ра Костельника ще в силі віку — на 62-м році його життя. Як знаємо, о. д-р Гавриїл Костельник помер на 35-му році священства, маючи за собою 44 роки літературно-наукової праці.

Треба признати, що о. д-р Костельник відзначався небуденними здібностями, високим інтелектом та великою працьовитістю. Будучи з природи обдарований великими талантами, особливо живою, глибокою уявою та ініціативою, залишив по собі багату літературну спадщину, безліч статей, розвідок, рецензій, а також повістей, новел і поезій. Понадто літературна спадщина о. д-ра Г. Костельника числить біля 30-и наукових, чисто богословських та філософських творів, ще не враховуючи сюди численних і дрібних публіцистичних та критичних писань на релігійно-церковні теми.

Обсяг письменницької творчості о. д-ра Г. Костельника доволі широкий. Спочатку о. Костельник пробував писати вірші, укладав ліричні й драматичні твори, потім перейшов до суспільно-ідеологічних питань. А врешті цікавився субтельними філософсько-релігійними та богословськими проблемами.

Свою літературну діяльність о. д-р Костельник почав у ранній молодості. Вже як 18-річний юнак склав він свій перший збірничок поезій на бачвансько-руському діалекті („ З мого вала ", Жовква, 1904-й рік.). Навчаючись в Загребі, молодий Костельник писав свої поезії в хорватській мові.

Українською літературною мовою почав писати Костельник як тільки переїхав на теологічні студії до Львова. Зразу пробував наш автор свого таланту в літературній критиці („ Шевченко з релігійно-етичного становища ", Львів 1910 рік.) Вже пізніше, будучи викладачем філософії в духовній семінарії у Львові, о. д-р Г. Костельник написав літературну критику на деякі твори видатніших українських письменників. (Винниченка, Тичини, Франка) під заголовком : „ Ломання Душ ", Львів 1923-й рік.

Трохи згодом о.д-р Костельник опублікував ще критичний нарис: „Пан Тадеуш" А.Міцкевича — як польська національна епопея". („Нива", 1928 рік.)

Тут слід зазначити, що в молодості о. д-р Костельник пробував свої сили і на полі драматургії. Маємо на думці його твори в бачванському діалекті, а саме: „Гу Христове" (Керестур, 1923 р.), що опісля вийшло друком в українському перекладі під заголовком: „До Вишлєсму" , (Львів, 1925 р.) і відому трагедію з біблійної історії під заголовком: „Бѣтайова дзивка" (Сремські Карловці, 1924 р.) Одночасно з тим писав о.д-р Костельник поезії в українській мові, а саме: „Встань Україно!" (1918 р.) , „ Помершій донечці" (1921 р.), „Пісня Богові" (1922 р.) та популярні оповідання про визначніших біблійних діячів під заголовком : „ Великі люди" (1923 р.)

В середніх роках свого життя о.д-р Костельник цікавився суспільними, філософськими та біологічними питаннями. Вислідом його довголітньої праці на тому полі появились, між іншим, такі його твори: „Християнство й демократизм" (1918 р.), „Границі демократизму" (1919 р.), „Границі вселенної" (1924 р.), „Три розправи про пізнання" (1925 р.) , Das Prinzip der Identität - Grundlage aller Schlüsse (1924) , Ordo logicus (1931).

„Світ, як вічна школа (1931 р.), „Зародкова душа" (1931 р.), „Генеза жіночого й мужеського полу" (1933 р.) , „Становище й походження людини на підставі теорії прозябання" (1934 р.), „Справжнє джерело атеїзму" (1935 р.), „Релігійні фальші новітніх часів" (1937 р.) Останні філософські праці о.д-ра Костельника пронизані релігійно-виховною тенденцією, писані в доступній, нерідко і в поетичній формі, повні численних афоризмів, яких метою було подати галицькій українській інтелігенції філософсько-психологічні підстави християнської віри й моралі.

Проте о.д-р Костельник загально відомий нам як вчений богослов і публіцист. Працюючи редактором церковного часопису „Нива" в роках 1919 - 1929-х, та розсилаючи численні дописи до світських і релігійних журналів та газет, наш автор полишив після себе велику кількість дрібніших і більших творів на публіцистично-полемічні й стисло богословські теми. До важніших творів о.д-ра Костельника в галузі теоретичного богослов'я слід зачислити, між іншим : „Християнську апологетику" (1925 р.) , „Спір про епikleзу між Сходом і Заходом", (1928 р.), „День тайної вечері" (1929 р.), „ Апостол Петро і римські папи" (1945 р.) та „Arcana Dei" (1936)

Був час, коли о.д-р Костельник захоплювався містикою. Особливо перед другою світовою війною, коли галицьке громадянство інтересу-

вадися стигматичними явищами, написав о.д-р Костельник кілька творів, зв'язаних з іменами відомих в Галичині стигматичок: (Насті Волошин і Євстахії Бохняк). Особливого розголосу серед місцевого західно-українського духовенства здобули о.д-р Костельникові його численні дрібні розправи на релігійно-церковні теми, що друкувалися на сторінках „Ниви" та „Православного Вісника". Деякі з них, особливо літургійного змісту, мають свою вартість по сьогоднішній день.

Переглядаючи цілу низку дрібніших публіцистично-полемічних і богословських писань, з признанням належить підкреслити подиву гідне поле зацікавлення о. Костельника. Прямо скажемо, не було ні одної богословської ділянки, в якій о.д-р Костельник не забрав би голосу, чи не старався виробити на дану проблему свого власного оригінального погляду. На не одне пекуче питання, порушуване самим життям, о. д-р Костельник старався дати обґрунтовану відповідь, підходячи до справи з релігійно-філософського становища. До самої смерті його винахідливий ум не спочивав, а безустанно працював, шукав правди та знаходив розв'язку навіть у найтяжчих спірних проблемах. Слід ще додати, що при кінці свого життя звернувся о.д-р Костельник своїм проникливим умом в сторону православного Сходу і там шукав нових натхнень до дальшої своєї творчої праці.

Як бачимо, літературно-наукове надбання о. протопресвітера Костельника надто велике. Нам сьогодні доводиться просто дивуватись, як то одна особа, занята становими обов'язками в церкві та в школі, знаходила ще стільки часу на продуктивні публікації. А бували роки, коли о.д-р Костельник видавав друком не одну, а дві-три книги і то з різних ділянок людського знання. Наприклад, у 1931-м році о.д-р Костельник опублікував слідуючі три книги: „Зародкова душа", „Світ, як вічна школа", „Ordo legicus", а крім цього написав ще багато новел, поезій, статей, дописів, рецензій, що появились були на сторінках тодішніх церковно-богословських журналів та численних світських часописів і газет.

Для кращої орієнтації в літературно-науковому надбанні о. д-ра Костельника належало б всю нам відому його духовну спадщину поділити на чотири групи: поетичну, філософську, богословську та публіцистичну. Приглядаючись поодиноким ділянкам літературно-наукової діяльності о.д-ра Костельника, можна наочно переконатися, як багато створив він протягом 44-х років своєї праці.

Нашим завданням є подати синтетично-аналітичний огляд всіх писань о.д-ра Гавриїла Костельника і в той спосіб здвигнути скромний пам'ятник одному з найвидатніших церковних діячів і письменників наших днів.

Рік 1945-й був переломовим в історії галицької Церкви. Це був час, коли побідоносна Червона Армія звільнила не тільки Україну, але й велику частину східної та центральної Європи від фашистського поневолення. Наслідком нових політичних обставин (з причини занепаду панської Польщі й Гітлерівської Німеччини) існуюча в Галичині греко-католицька Церква найшла в скрутних обставинах. Її церковна ієрархія цілком спровокувала себе під час недовготривалої німецької окупації, ставши всебічною по стороні фашистів-загарбників. Тож слушно вона була осуджена Радянською владою та виділена поза межі Галичини. Керівник греко-католицької Церкви о. д-р Йосиф Сліпий, наслідник митрополита Андрея Шептицького на галицько-львівській кафедрі, був арештований 10-го квітня 1945-го року. І). Подібна доля зустрінула і всю уніатську верхівку (єпископа Чернецького , єпископа Будку) , крилошан і каноників, які жили при кафедрі св. Юра та були однодумцями та дорадниками митрополита Шептицького в останні роки його довголітнього владитства у Львові.

Протягом 1945-го року святоюрські приміщення опустіли, а митрополичий архів та всі консисторські документи були передані на державне зберігання. Дійшло до того, що з початком 1946-го року, якраз на Йорданські свята, не було вже ні одного греко-католицького священика, який відважився би відправляти богослуження в кафедральному храмі св. Юра у Львові. Подібно діялось і по інших львівських церквах. З-поміж львівських уніатських священиків приєдналися до Православ'я тільки чотирьох: о. д-р Г. Костельник, о. Дм. Семчишин, о. І. Ключ та о. П. Козіцький. Всі інші, числом 20 воліли залишити свої душпастирські обов'язки, як приєднуватися до Православ'я.

Таким чином, на протязі 1945 -1946-х років не стало уніатської ієрархії, уніатська Церква розлетілась. Залишилось тільки віруюче християнське стадо, без духовного проводу. Треба було відновити церковне богослуження по храмах. Щоб зарадити лихові, твориться у Львові в дні 28-го травня 1945-го року новий церковний провід: „Ініціативна група по возз'єднанню греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою". До складу ініціативної групи увійшли: о. д-р Г. Костельник, настоятель Преображенської церкви у Львові, о. д-р Михайл Мельник, генеральний вікарій Перемишльської єпархії о. Антоній Пельвецький, Гусятинський декан. За вказівкою місцевих обласних виконкомів, вони

звернулись до Ради Народних Комісарів УРСР з проханням затвердити їхню діяльність на три західноукраїнські єпархії. В їхньому проханні від 28-го травня 1945-го року говорилось, між іншим, таке: „ Наші єпископи не зорієнтувались ні в політичній, ні в церковній нововитвореній ситуації, а хвиля життя перейшла їм понад головами, а ми лишились наче на розбитому кораблі. Наша Церква опинилась в стані безвластя та дезорганізації. Це болюче відбивається на нашому церковному житті, довгий час так не могло бути. Тому ми, підписані, чільні представники з наших трьох єпархій, рішили вивести нашу Церкву зі стану анархії в стан консолідації для перетворення її в Православну Церкву і просимо одобрити цей наш почин" . 2)

Не чекаючи на формальне потвердження, яке вийшло від Уряду УРСР щойно в дні 18-го червня 1945-го року, представники Ініціативної групи приступили до своєї роботи негайно. Ще того самого дня, 28-го травня 1945-го року опубліковано було у Львові звернення : „ До всечесного греко-католицького духовенства з західних областях України". В згаданому зверненні закликалось місцеве західноукраїнське духовенство не піддаватись ніяким сентиментам, а розважати справу холодним розумом. Особливо підкреслювався факт, що унію в давній Польщі придумали польські магнати „ на знищення Русі"; з упадком Польщі а переходом українських земель під Російську Імперію унія занепала. Вона залишилась тільки в межах Галичини, яка опинилась під пануванням католицької Австрії. За часів існування панської Польщі — (1919 — 1939 роки) галицька унія найшлася в кризі, а поза Галичиною польський уряд Пілсудського творив нову унію так звану *wschodni obrzodek*, від якої галицька Церква була виключена. Представник греко-католицької Церкви в Галичині (єпископ Хомишин і єпископ Коциловський) робили навіть спроби міцніше зв'язати галицьку унію з панівною Римською Церквою. Незважаючи на протести зі сторони греко-католицького духовенства, папський Рим запроваджував у нашій Церкві обов'язковий цілібат, спочатку в Станіславській, опісля в Перемишльській єпархії й серед українських емігрантів в Канаді. Коли ж наступило возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській Державі в 1939-м році, унія на наших землях виявилась вже історичним пережитком. Представники Ініціативної групи, з жалем, констатували: „Коли весь український народ возз'єднався в один державний організм, то для наших провідників повинно було стати ясно, що мусить прийти також і до возз'єднання на полі Віри та

2) Діяння Собору греко-католицької Церкви у Львові, ст. 18

Церкви нашого народу...Сумно нам і прикро, що наші єпископи не зорієнтувалися ні в політичній, ні в церковній нозовитвореній ситуації".³⁾

Дальше в тому зверненні писалось: „Оцим повідомляємо вас, всечесні отці, що з дозволу Державної Влади утворилась Ініціативна група по возз'єднанню греко-католицької Церкви з Православною Церквою з осідком у Львові. Її метою є вивести нашу Церкву з безладдя та безвластя, в якому вона опинилась. Державна влада признаватиме тільки зарядження нашої Ініціативної групи, а ніякої іншої адміністративної влади в греко-католицькій Церкві не буде признавати... Як сама назва каже, наша Ініціативна група має довести нашу греко-католицьку Церкву до возз'єднання з усією Всеруською Православною Церквою".

При кінці звернення закликалось духовенство трьох галицьких єпархій якнайскоріше вступити в члени Ініціативної групи та у власному інтересі постаратися про відповідні посвідки (реєстраційні картки) від Уповноваженого по релігійним культам при Облзиконкомі. Крім цього взивалось духовенство щоб ця важливу справу возз'єднання Церкви обмірковували гуртом на окремих соборчиках". „Просимо всечесних отців деканів скликати духовенство на наради в цій переважній справі та прочитати їм це наше письмо", — такими словами кінчалось звернення Ініціативної групи до духовенства трьох галицьких єпархій.

З огляду на те, що в післявоєнних роках були поважні труднощі в комунікації з браку відповідних транспортних засобів, а поодинокі отці благочинні нерado брались за таке відповідальне діло, сам о. Г. Костельник в товаристві Іванова І. — уповноваженого з Києва, об'їжджав важніші деканати і збирав від священників підписи під декларацією, в якій говорилося, що вони добровільно приступають до Ініціативної групи по возз'єднанню з Руською Православною Церквою.

Така нарада відбувалась, між іншим, в парафіяльному домі м. Радехова в дні 8-го серпня 1945-го року. Тут були присутні священники Радехівського, Лопатинського і Кам'янка-Буського районів. Отець Г. Костельник проводив з прибулими сюди священниками гутірку, переконував їх в доцільності створення Ініціативної групи та на доказ їхнього схвалення казав власноручно підписуватись на приготовленому акті. Присутні священники в переконанні, що несуть відповідальність не тільки за себе і за судьбу своєї родини, але й за долю довірених їм церков і вірних: після короткої застанови підписувались. Подібно поступали священники й в інших деканатах.

3) Діяння Собору греко-католицької Церкви

— 3 —

Слід тут замітити, що не всі священники з однаковою охотою давали свої підписи під заявою про приєднання до Православної Церкви. Були такі, що підписувались зі страху, щоб не втратити своєї душпастирської посади. Інші не хотіли залишати своїх вірних без духовної опіки, на призволяще. Але були й такі, що зовсім не думали прилучатися до гурту, не слухали напівнень місцевої влади, не їхали на згадані соборчики та залишались на місцях, на долю судьби, будучи в душі й далі переконаними унітатами. Інші знова кидали священодійство та йшли на будь-яку роботу. З тієї причини траплялись випадки, що деякі парафії оставались без священників. Однак церкви такі були відкритими, самі вірні там молились і не допускали сюди прихильників Ініціативної групи.

Для легшого переведення згаданої справи о. д-р Костельник видав книжку під заголовком: „Апостол Петро і римські папи, або догматичні підстави папства”. (Львів 1945 рік.) В книзі опрокидувався папський примат на підставі цитатів із св. писма і творів св. Отців Церкви. Книжка мала бути написана о. д-ром Костельником ще 1936-го року, а опублікована щойно тепер і розіслана всім священникам для їх утвердження у вірі.

Та треба підкреслити, що не так під впливом тієї книжки о. д-ра Костельника, як радше наслідком наполегливої праці членів Ініціативної групи та їхніх прихильників вдалось притягнути в ряди прихильників Православ'я около 900 священників із трьох західноукраїнських єпархій. Список воз'єднаного духовенства був згодом опублікований на сторінках журналу „Православний Вісник”, 1947-го року, число 5-6.

Першим проявом єднання греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою був спільний Йордан 1946-го року. Святити воду на ринок м. Львова прибула тоді уніатська процесія, зорганізована за звичаєм від Преображенської церкви. На її чолі стояв о. д-р Костельник. Згодом прибув сюди хресний хід від св. Георгіївської церкви під проводом єпископа Макарія, який вже тут працював від Великодніх Свят 1945-го року. 4)

Членам Ініціативної групи з бігом часу стало ясным, що таке важне діло, як повернення уніатів до Православної Віри після 250-ти літньої розлуки, повинно бути оформлено офіційним канонічним способом. Планувалось скликання Собору чільніших прихильників Православ'я. Та тут повстали труднощі: до важності скликаного Собору потрібна власна духовна ієрархія, якої уніати в тому часі не мали, залишившись без єпископів ще в 1945-м році. Цю потребу духовної власті вміло розв'язав

Його Святість Святіший Отець Кир Алексій, патріарх Московський і всієї Русі. Тоді було покликано до єпископських свячень двох безженних ініціаторів по возз'єднанню з Руською Православною Церквою, а саме: о. А. Пельвецького, пароха с. Копиченець і о. М. Мельника, пароха с. Нижанковичів.

Хіротонія перших православних галицьких єпископів відбувалась у Києві в днях 24-25-го лютого 1946-го року. Акт посвячення уділяв Високопреосвященніший кир Йоан, митрополит Київський і Галицький, Екзарх всієї України. Свячення відбувалось в св. Володимирському Соборі в м. Києві в присутності єпископів: Макарія Львівського, Нестора Мукачівського і Варлаама Луцького. Свідками були 10 бувших греко-католицьких священників із трьох західноукраїнських єпархій. Ними були: о. Євгеній Крик, о. Йосиф Маринович, о. Тимофій Марко, о. Іван Крук, о. Василь Дрелих, о. Мирон Крутяк, о. Константин Добрянський, о. Роман Дорик, о. Крій Ванцицький та о. Никита Павлюк. Вони зложили тут в Києві, в св. Володимирському Соборі, відречення від римських заблуджень і присягали на вірність Православній Вірі. Голова Ініціативної групи о. д-р Гавриїл Костельник, тому що був жонатим, не міг бути допущеним до єпископських свячень. При нагоді історичного перебування в Києві і формального возз'єднання з Руською Православною Церквою о. д-р Г. Костельник був відзначений мітрою і хрестом з оздобами.⁵⁾

Тим способом був прокладений шлях до Православ'я. Залишилось тільки оголосити факт єднання уніатського духовенства на спеціальному скликаному для цього Соборі в м. Львові. Сталось це скоро після повороту бувших уніатських священників із Києва до Львова, а саме на початку березня 1946-го року. Про це говоритимемо в наступному розділі.

§ 2. Роль о. д-ра Г. Костельника в проведенні Львівського Собору 1946-го року.

Після відповідних приготувань зі сторони Ініціативної групи та Московської Патріархії — скликано Церковний Собор у м. Львові на день 8-10-го березня 1946-го року. Храм св. Юра був святочно прикрашений. Адже в його мурах мала відбуватись нарада представників з усіх трьох бувших уніатських єпархій в справі приєднання галицької греко-католицької Церкви до Руської Православної Церкви. На Собор прибуло 216 священників і 19 світських делегатів із різних закутин Галичини. Всім їм за посередництвом місцевих виконкомів вручено було спеціальні запрошення,

надруковані у Львові та власноручно підписані Головою Ініціативної групи о.д-ром Г.Костельником та членами централі: (о.д-р М. Мельником і о.А.Пельвецьким.) В запрошенні писалось:

„Центрاليا Ініціативної групи по возз'єднанню греко-католицької Церкви з Православною Церквою за дозволом Державної Влади скликає Собор представників духовенства всіх трьох наших єпархій в справі возз'єднання греко-католицької Церкви з Православною Церквою. Ви призначаєтесь делегатом на цей Собор як представник (Радехівського) деканату. Собор відбудеться у Львові в кафедральному соборі св.Юра, в днях 7-10-го березня 1946-го року. Ваша присутність на Соборі обов'язкова. Початок Собору в годині 10-й (за московським часом), дня 8-го березня 1946-го року. Отці, для котрих дорога менш утяжлива, нехай візьмуть з собою світлі ризи (також і стихар). Учасники Собору забезпечуються нічлігом і харчем на місці. Прибути до Львова треба вже 7-го березня 1946-го року і вже того самого дня необхідно Вам зголоситися в мандатній комісії в св.Юра в палаті для одержання мандату на Собор та приділу місця на нічліг і харчі. З Вашого деканату делегатами на Собор є : (о.Ванчицький та о.Кулинич Григорій), з якими Ви повинні порозумітись у справах приїзду до Львова на Собор. — Львів, 25.II.1946-го року. ”

Після одержання запрошень священники-делегати порозумівались між собою щодо від'їзду на Собор. Справа в тому, що в післявоєнних роках тяжко було дістатись до Львова з браку відповідних транспортних засобів. Звичайно, треба було звертатись до райвиконкомів за командировочною посвідкою. Нічого дивного, що священики в тому випадку просили такі посвідки і вже гуртом старались прибути до Львова. Прибувши до святоюрської палати, делегати реєструвались, одержували відповідні мандати і талони на нічліг і харчування в львівських готелях.

Слід зауважити, що нічліг і харчування для делегатів Собору призначені були в кращих готелях безкоштовно. Деякі делегати користувались своїми правами, як гості ходили вечорами до опери чи театру або відвідували кіншвистави. Загалом, технічна сторона Собору була обдумана до найменших подробиць. Не тільки були визначені години на соборові секції, але докладно був определений режим щодо прийнять у готелі „ Бристоля ” (тепер „Першотравневий”) та години на відпочинок. Для старших віком делегатів було виділено кілька автобусів, які доставляли їх на час соборових занять в церкву св.Юра. Там же для членів президії був поставлений окремий стіл перед іконостасом, побіч нього столик для секретарів Собору.

Самі делегати сиділи на кріслах посередині храму. Вхід до церкви св.Юра під час соборових засідань був закритий. Важніші моменти собору були закріплені на плівку. Згодом на екранах міста Львова та районів можна було дивитись, як проходив цей історичний собор повороту до Віри Наших Батьків.

Про саму роботу отців собору можна дізнатись із книги: „Діяння Собору греко-католицької Церкви 8-10-го березня 1946-го року у Львові,“ яка вийшла того ж року у Львові накладом президії собору. Книга числить 176 сторінок друку, в гарній обгортці, на кращому папері, з численними орнаментами й світлинами. Немає сумніву, що її редагував сам о.д-р Г.Костельник. Бракує там тільки промови о.Ю.Ванчицького (про зв'язки Галичан зі Сходом та їхні часті подорожі до святих місць у Києві та до Почаєва.) Немає зі зрозумілих причин в книзі бесіди о.В.Лесюка, настоятеля церкви в Пониковиці, який радив отцям остаточне рішення собору відложити до осінньої сесії.

Як відомо, собор почав свою роботу в п'ятницю першого тижня великого посту (08.03.46). По церковним приписам собор розпочався молебном про поміч св.Духа. Перше слово до зібраних делегатів вистосив предсідник собору о.д-р Г.Костельник. Він підкреслив важність хвили та сказав, що подібні моменти в житті Церкви бувають рідко і трапляються ледви що 300 - 500 років. Після того о.А.Пельвецький, який сидів разом з о.д-р Мельником за столом президії, складав звіт про роботу Ініціативної групи від часу її заснування до сучасної хвили. Із звіту виявилось, що за той час приєдналось до Ініціативної групи 986 священиків із трьох галицьких єпархій, а залишилось неприєднаними 281 священиків.

Тут слід зазначити, що під час дискусії о.А.Пельвецького ввійшли в церкву представники від Московської Патріархії, а саме: православний Львівський єпископ Макарій, православний мукачівський єпископ Нестор і мітрофорний протоієрей Константи Ружицький, настоятель св.Володимирського собору в Києві. Високі гості заняли місця в в крилошанських лавках і з увагою слідували за ходом соборових нарад.

Першого дня, крім о.д-ра Г.Костельника, який виступав з доповіддю про мотиви возз'єднання греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою, виступало з промовами ще 12-ть учасників собору: о.В.Дрелих, о.Й.Миронович, о.Гр.Закаляк, інж.П.Дурбак, о.І.Іваньо, о.І.Лоточинський, о.И.Гризняк, о.К.Добрянський, дир.Ст.Шурко, о.Н.Павлюк, мітрофорний прот.К.Ружицький,

о.В.Лесюк. Всі вони, за винятком о.В.Лесюка, були за негайну ліквідацію брестської унії та за прилучення галицької греко-католицької Церкви до Руської Православної Церкви. Їхні промови читались з амвона св.Юрського храму та після були надруковані в книзі „Діяння Собору греко-католицької Церкви”. (ст. 63 - 126).

Після виголошення промов о.д-р Г.Костельник поставив проект ухвали собору в чотирьох точках. Вони були слідуючого змісту: 1. Анулювати постанови Брестської унії від 1596-го року, 2. відірватись від римо-католицької Церкви, 3. повернутись до прадідівської Православної Віри та 4. возз'єднатись з Всеруською Православною Церквою в Радянському Союзі. Проект цей був поставлений на голосування. Голосування відбувалось піднесенням рук. Тому, що переважна більшість делегатів дала свою згоду на проект о.д-ра Г.Костельника, а іншого проекту ніхто з присутніх не видвигав, він набрав законної сили та був проголошений як загальне соборове рішення всіх учасників собору.

В той спосіб упала унія в Галичині, яка тут тривала ще від 1700-го року. Протягом 245-ти років галицькі священники знаходились в підлеглості римському папі. В пам'ятному дні 8-го березня 1946-го року греко-католицька Церква в західноукраїнських єпархіях перестала існувати, а її священники тим самим стались православними. Настала пора об'явити делегатам собору, що вони мають свою законну ієрархію. Отець Костельник представив преосвященного Макарія як єпископа для львівсько-тернопільських священників, о.Антонія Пельвецького як єпископа для станіславської єпархії, а о.д-ра Михаїла Мельника як єпископа дорогобицько-самбірського для священників бувшої греко-католицької перемиської єпархії. При тій нагоді о.д-р Г.Костельник роз'яснив, що обидва останні єпископи були посвячені недавно під час їхньої поїздки в Київ. Многоліттям в честь православної єпархії закінчився перший день соборових нарад.

Другий день соборових нарад почався відправою торжественної Служби Божої, що її відслужив на кафедрі св.Юра преосвященіший кир Макарій в сослужінні з новоіменованими православними єпископами: кир Антонієм і кир Михаїлом. Усі учасники собору того дня приступили до св. сповіді і до св. причастя. Під час служби Божої відбувалась церемонія офіційального прийняття делегатів собору на лоно Православної Церкви. Преосвященіший Макарій читав за богослуженням текст відречення від заблуджень римської віри та провадив присягу на послух Православній Церкві. Учасники собору повторяли слова присяги голосно. Навіть на байдужих акт церковного чину викликав зворушення.

Всі присутні були свідомі ваги історичної події. Накінець богослужень відправлено ще панахиду за упокій довголітнього греко-католицького митрополита Андрея Шептицького, який особисто рукополагав не одного з учасників собору та вславився своїми симпатіями до східного обряду та Православної Церкви. У всіх присутніх виринав у пам'яті 1938-ий рік, коли старенький уніатський митрополит енергійно виступав у обороні православних церков Холмщини, які на підставі польського державного закону про ревіндикацію мали бути знищені й стерті з лиця землі.

Другого дня після короткого раннього перериву, о.д-р.Г.Костельник проголосив учасникам собору, зібраним на торжественному засіданні в храмі св.Юра, пам'ятне „Звернення до духовенства та віруючих греко-католицької Церкви в західних областях України“, в якому сповіщалося про остаточний розрив галицької Церкви з Ватіканом і про прилучення її в юрисдикцію Московського Патріархату, що сталося власне на Львівському Соборі 1946 року. Про цей історичний факт повідомлено також телеграмами Вселенського Константинопольського Патріарха Максимоса, Московського Патріарха Алексія, Екзарха всієї України, митрополита Йоана, як теж представників Радянського Уряду, а саме: Генералісимуса Й.В.Сталіна, Голову Народних Комісарів УРСР М.С.Хрущова і Голову Президії Верховної Ради УРСР М.С.Гречуху. Врешті, о.д-р Г.Костельник прочитав коротку доповідь про догматичні й дисциплінарні зміни, які наступили в Галицькій Церкві внаслідок її прилучення до Московської Патріархії.

Того самого дня, 9-го березня пополудні відбувалась в церкві св.Юра торжественна церемонія прийняття учасників Собору в лоно Руської Православної Церкви. Офіційну цю церемонію провадив сам митрополит Йоан, який задалегідь прилетів до Львова окремим літаком. Митрополит ввійшов до церкви, де засідали отці Собору, від олтаря через захристію. Високого гостя привітав о.д-р Г.Костельник як предсідник Собору, і віддав йому всі свої повноважності над дальшим веденням Собору. Митрополит Йоан, покликаючись на свій титул Київського і Галицького митрополита, закликав учасників Собору до взаємної християнської любові та вимагав послуху Руській Православній Церкві. Промова виголошена була російською мовою, що її не всі учасники Собору, виховані в польській культурі, могли вповні зрозуміти. Після промови відчитав ще митрополит Йоан послання Московського Патріарха Алексія, звернене до учасників Собору, в якому висказувалась

радість з приводу віками жданого об'єднаного злучення Галицької Церкви з Руською Православною Церквою. Згадане послання, перекладене на українську мову, відчитав для кращого зрозуміння присутніх отців Собору єпископ Макарій. Нарешті, на святоюрський амвон вийшов представник Київської церкви о. мітрофорний протоієрей К. Ружицький, настоятель св. Володимирського собору, який виголосив доповідь українською мовою про відносини між римською та руською Церквами на протязі минулих століть. Многоліттям на честь нової Духовної Влади для Галицького духовенства, а саме — Московського Патріарха, Київського Митрополита й західноукраїнських православних Владик, закінчився урочистий акт прийняття греко-католицьких священників в лоно Руської Православної Церкви. ¹⁾

Третього дня роботи Львівського Церковного Собору випала неділя Православ'я. Цей день було призначено на торжественне проголошення Православ'я в Галичині. 245-ть років минуло від тієї пори, коли в мурах того ж св. Юрського храму в підступний спосіб, за ініціативою польського шляхтича Йосифа Шумлянського, тодішнього львівського єпископа, при співучасті католицьких магнатів проголошено було унію у Львівській єпархії.

Яка ж тепер дивна зміна. Зібрані в кафедрі св. Юра делегати від трьох галицьких єпархій зустрічають Київського митрополита Йоана і чотирьох західноукраїнських Владик, які з повагою хвили входять в св. Юрський собор, несучи йому дарунок від св. Володимирського собору: дорогоцінну ікону Божої Матері.

Починається торжественна св. Літургія, що її відправляють в оточенні численного духовенства: єпископи кир-Михаїл, кир-Антоній, кир-Нестор, кир-Макарій та митрополит Йоан. Співали того дня два хори: св. Юрський і св. Георгіївський. Під час Служби Божої промовляли: Екзарх Йоан, єпископ Макарій і єпископ Михаїл. Після Служби Божої відправлявся ще молебень до Матері Божої. Під час відправи виступав з промовою о. д-р Г. Костельник. В промові згадував о. д-р Г. Костельник, як на його особисту просьбу митрополит дарував для воз'єднаних братів-галичан цінну ікону Божої Матері, перед якою молилися київські православні митрополити та славетний син Українського Народу — Гетьман Богдан Хмельницький. Ця ікона повинна стати вічним символом вічного єднання Києва і Львова. Благословенням Екзарха кир-Йоана з балкону св. Юрського дому, колишньої палати, — резиденції уніатських митрополитів — закінчився торжественний акт приєднання Галицької Церкви до злуки з Руською Православною Церквою.

На закінчення всіх цих торжеств був даний для учасників Собору офіційний обід в ресторані „Брістоль“, на якому були при-

сутні всі чотир^и православні єпископи разом з митрополитом кир-
Іоаном. За обідом виголошено було кілька промов і тостів на
честь Духовної та Державної влади. Так закінчився пам'ятний
Львівський Церковний Собор, який розірвав зв'язки з римо-ка-
толицькою Церквою та поєднав віками відокремлену Галицьку
Церкву з матірною Київською Церквою під загальним проводом
Московського Патріарха і всієї Русі кир-Алексія.

Слід зазначити, що кілька днів після Львівського Собору на-
дійшла на руки о.д-ра Г. Костельника телеграма від Його Свято-
сті кир-Алексія. В телеграмі писалось: „З великою радістю я до-
відався про довершене возз'єднання улюблених собратів пасти-
рів з матір'ю Православною Церквою. Гаряче вітаючи зі світлим
святом Православ'я призиваю Господнє благословення на всіх, що
возз'єднались та на дальший їх труд на славу Богу. Передайте
преосвященним Михаїлу й Антонію та самі прийміть подяку від
імені Церкви за труд по возз'єднанню". 2)

Тут же треба сказати бодай кількома словами про офіціаль-
ну подорож президії Львівського Церковного Собору до Києва і
в Москву, яка відбулась незадовго після торжества возз'єднання.
Літаком зі Львова в дні 31-м березня 1946-го року виїхали:
о.д-р Г. Костельник, єпископ Михаїл та єпископ Антоній. В їх -
ньому товаристві находились о.Є.Юрик зі Львова, о.І.Лоточинсь-
кий зі Станіслава та братчик Михайло Матвійейко з Дорогоби-
ча. В місті Києві делегація Львівського Собору була прийнята
на послуханні в Голові Ради Міністрів УРСР М.Хрушова та в Го-
лови Верховної Ради М.Гречухи. Того дня, 3-го квітня 1946-го ро-
ку о. Костельник : вручив провідникам Української Радянської
Держави документи Львівського Собору та подякував Радянському
Урядові за поміч і опіку в улаштуванні згаданого Собору.

Два дні пізніше львівська делегація, прибувши в Москву, бу-
ла прийнята на окремій аудієнції в Його Святості кир Алексія,
Патріарха Московського і всієї Русі. При тій нагоді о.д-р Ко-
стельник вручив Московському Патріархові написане каліграфічно
звернення членів Собору до Його Святості з власноручними під-
писами всіх учасників Собору.

Перебуваючи в столиці Радянського Союзу, в зореносній Мос-
кві, львівська делегація мала можливість брати участь у вос-
кресному богослуженні, що його служив у Богоявленському со-
борі Патріарх кир Алексій разом з кількома православними єпис-
копами. Після богослуження в патріарших покоях на честь львів-
ських гостей був даний урочистий прийом, під час якого наго-
роджено єпископа Макарія архієпископською гідністю, а о. д-ра 2)

Г.Костельника відзначено титулом протопресвітера. Перед своїм від'їздом львівська делегація відвідала Голову Ради в справах Руської Православної Церкви Г.Карпова та побувала якийсь час у Новоцівочому монастирі, в якому організувався богословський інститут; також знайомились тут з життям студентів майбутньої Московської Духовної Академії.

10-го квітня 1946-го року вертались представники Львівського Собору додому. Вони по дорозі згадували про свої враження з побуту в Москві та говорили про галицькі настрої з приводу недавно відбутого Собору. Наслідком обміну думок львівські делегати прийшли до переконання, що ніщо не стоїть на перешкоді до повного з'єднання Галицької Церкви з Московською, крім тих упереджень, що віками нагромадились з обох сторін на протязі довгих століть примусової розлуки. I)

§ 3. Г.Костельник (1886 - 1948 р.)

Поет і літературний критик.

Мало кому відомо, що видатний філософ і богослов о. протопресвітер д-р Гавриїл Костельник був до того ж яскравим публіцистом і талановитим поетом.

Свої перші поетичні твори, вірші та повісті Гавриїл Костельник писав на рідному йому бачванському говорі. Уроджений в області Бачка, на південній границі Угорщини, в оточенні сербохорватів, вже замолоду Г.Костельник полюбив свій нарід і всією душею прагнув внести свою лепту в його національно-культурний розвиток.

Два бачванських села — Корестур і Коцур, заселені в середині XVIII-го століття українськими переселенцями з Пряшівщини (на Закарпатті), зуміли зберегти свою народну відокремленість мову, віру й давні звичаї. (Тепер ці села знаходяться на півночі Югославії.) На початку XX-го століття тут були створені власні просвітні організації, школи, почав видаватися свій журнал „Руські Новини“, окремі брошури, календарі-альманахи, в яких друкувались твори українсько-бачванських авторів. До того, мова тамошнього населення — це своєрідний діалект української мови з великою сумішшю словацьких та сербських слів.

Бачванські переселенці належали до уніатської Крижевської єпархії, заснованої австрійською владою для сербо-хорватів. Для духовних потреб цього населення австрійська влада організувала гімназію і духовну семінарію в місті Загребі. (1681 рік). Перед першою світовою війною ректором цієї семінарії був о. д-р

Діонісій Наряді, який пізніше став першим крижевським єпископом серед українців – переселенців, який мав дуже великий вплив на молодого Г. Костельника.

Гавриїл Костельник народився у селянській малописьменній сім'ї, яка мешкала в Руському Керестурі в області Бачки. Вже за молодих літ Костельник проявив великі здібності, тому його віддали вчитися в Загребській гімназії. 18-річним юнаком він пише свої перші вірші на рідному бачванському діалекті. Під назвою: „З могого валала“ („З мого села“) вірші ці були видані окремою книжечкою в Жовкві в 1904-м році. Она складається з п'яти пісень, в яких ідеалізується сільське життя. Ціленаправленість своїх віршів автор розкриває в післяслові: „ Главна мі дума була, кед сом пісал тоту піску, же бім приказал шумні і шчасливі живот на валале“. Змістом перших спроб молодого поета являється поетичне описання чотирьох пір року і зв'язаних з ними сільських радощів.

Отож, в своїх перших віршах Костельник оспівує красу рідного села та його традиційні звичаї. Автор славить дорогий йому Керестур і свою маленьку вітчизну – Бачку: „ Нет то красше ніч на швеце, як недзеля у нас в леце“. Молодий поет захоплюється повсякденним життям Керестуру і, крім того, окремими його представниками, як-то: юнаком, селянином, інтелігентом. До нього доходять чутки про розкішну, казково багату Америку, однак в очах поета далека й чужа йому Америка не представляє такої цінності, як рідна вітчизна: „ Най лем себе там будзе, хоч рай, а не Америка, нет за мнє швета, як та Бачка“.

Зауважимо, що в ті часи Костельником були написані й вірші та пісні. Серед них – збірник віршів під назвою „ Елегія любови“ з 15-ти сонатів, які залишилися в рукопису.

Згодом з'являються перші рецензії на вірші молодого поета. Одна з них належить перу д-ра Володимира Гнатюка, опублікована на сторінках „Літературно-наукового Вісника“ (Львів, 1904 рік, кн. VI.) під заголовком „ Поетичний талант серед бачванських русинів“. В ній автор пише: „Вірші дійсно не несуть ще характеру повної завершеності, тонкості, тої поетичної фантазії, яка набувається довгою практикою, однак в кожній стрічці видно з них слід таланту, який при відповідних обставинах може відмінно розвинутиися“.

Тут рецензент передає докладний зміст перших віршів Костельника й охоче цитує їх.

Не дивлячись на похвальну рецензію д-ра В. Гнатюка, поезії молодого Костельника, написані бачвансько-руським діалектом

мало хто читав. Прр це добре знав і сам Костельник, коли скаржився: „Писні мойо — слізочки“. Писні мойо — широтки. Хто вас віта? Ах, ніхто. Хто вас чита? — Заш ніхто“.

Сьогодні, звичайно, ці вірші не мають літературної цінності, їх значення полягає в тому, що вони написані бачванським діалектом і представляють певне зацікавлення для філологів і етнографів. Окремим виданням було видано два збірника пісень Костельника на хорватській мові і багато віршів було опубліковано в хорватських журналах (ліпші з них — ліричні, присвячені його дружині.)

Після першої світової війни, коли серед слов'ян особливо зросло почуття національної єдності, Костельник знову почав писати на рідній мові, спочатку по-бачванськи, а потім і українською мовою. Хорвати жалілись, що втратили одного з найбільш талановитих своїх поетів. Та доля призначувала Костельнику працювати священиком в Галичині, у Львові.

Ще будучи студентом львівської духовної семінарії, Гавриїл Костельник глибоко цікавився рідною українською літературою, з особливою насолодою захоплювався „Кобзарем“ Т.Г.Шевченка. Саме в той час з'являється його літературно-критична стаття: „Шевченко з точки погляду релігійно-етичного“. (Львів, вид. „Нива“, 1910 рік.)

Після закінчення Львівської духовної семінарії Костельник іде у Фрейбурзький університет вивчати філософію. Наслідком цієї учоби була докторська дисертація, надрукована латинською мовою у Львові в 1913-м році „Про основні принципи пізнання“.

Будучи священиком у Львові, Костельник пише для бачванських земляків пісні, оповідання, вірші, призначені для дітвори, спогади про свої особисті дитячі роки. З метою впорядкувати правопис, о.д-р Г.Костельник склав „Граматiku бачвансько-руської бешеди“, яка була видана в Сремських Карловцях у 1923 році.

Костельник пробував свої сили і в драматичній поезії. В 1923-м році з'явилась його релігійна п'єса для дітей: „Гу Христови“ (про народження Христа), після того вона була надрукована українською мовою у Львові під заголовком „До Виффлеєму“ (1934-м р.)

Серйозної уваги заслуговує п'ятиактова трагедія „Ефтайова Дзівка“, яка була написана Костельником на підставі біблійної повісті про дивну жертву доньки ізраїльського судді Ефтая. Бачванський журнал „Руски Новини“ писав, що в селі Коцурі цю трагедію ставили не менш чотирьох разів і кожний раз глядачі

були дуже схвильовані.Коротку рецензію на цей драматичний твір Костельника опублікував на сторінках „Ниви" о.П.Хомин,який був пізніше її редактором.У рецензії,між іншим,читаємо таке:„Своєю живою акцією,глибоким трагізмом,який місцями переплітається гумором,а місцями трагічною лірикою,цей твір дійсно може захоплювати" („Нива",1925-й рік, число 4,стор. 139).

Перебуваючи постійно у Львові,Г.Костельник не раз своїми думками переносився на свою вітчизну,в Бачку:„ Бачко,моя Бачко.У тім шведе я за тобу тужим ,нігда це не змирім". Г.Костельник мріяв навіть написати твір ,щось на зразок епопеї,в якій були б відображені соціальні відношення в його рідному селі.

Схвальну рецензію на твори о.д-ра Костельника на бачванському діалекті вмістила перемишльська газета „ Український Голос" (1925-й рік,число 16,від 19.IV). Невідомий рецензент в статті „Національне відродження бачванських українців" пише:

„... Його поетичні твори на бачванському говорі надзвичайно мелодичні,повні експресії і глибоких почуттів... Його високопоетична псема „Препасц виници" — це дійсно художній перл,сповнений глибокого трагізму.А трагедія в п'яти діях „Ефтайова дзвінка" своєю конструкцією,живим динамізмом,чудовими ліричними сценами нагадує нам ліпші зразки драматичної європейської літератури".

В альманаху бачвинських письменників публікується немало творів письменників ,серед них життєве оповідання „ Давши пейташки",відомий вірш „Аероплан",патріотичні вірші.„Бачко,моя Бачко", „Станьце браца мойо" та інші. Зауважимо,що останню пісню бачванці співали під час народних празників і вона стала мов би неофіційним гімном бачванських українців.

Календар югославських українців за 1937-й рік був присвячений 50-річчю дня народження о.д-ра Г.Костельника.В ньому підкреслювалось,що юбіляр являється основоположником бачвансько-української мови,зачинателем літератури югославських українців. Його стежкою пішли молоді поети С.Саламон,Євген Черняк, А.Фейса та інші.

Літературні твори о.д-ра Г.Костельника не обмежувались бачванським діалектом і хорватською мовою.Серед творів,написаних українською мовою,перш за все слід назвати поетичні збірники „ Встань,Україно!" , „ Померлій донечці", „Пісня Богів".

Перший поетичний збірник українською мовою „Встань,Україно!" був надрукований у Львові в 1918-м році.Він складається з 12-ти

розділів патріотичного характеру, в яких говориться про неволю України, яка на протязі багатьох століть страждала під чужим пануванням. Автор надав збірнику підзаголовок: „Пісні неволі й визволення”.

Літературна цінність названого збірника, особливо з точки зору сучасної поезики, звичайно, невелика. Для нас збірник цікавий тим, що дає нам уявлення про високе патріотичне піднесення серед галицького духовенства під час першої світової війни.

В 1920-м році в журнал „Нива” о.д-р Г.Костельник опублікував кілька віршів, в тому числі „Пісня жайворонка”, „Караєсь я судьбою”, „De rebus novis more antiquorum” „”, „Прийшли ті дні”, „Недоля рабів”...

Більшій уваги заслуговують вірші о.д-ра Г.Костельника під заголовком „Померлій донечці”. В них — глибокий жаль батька з приводу передчасно змерлої донечки Мирослави, яка тільки-тільки переступала поріг школи. Автор-батько схвильовано пише:

„Дитино. Як нам се переболіти.
Не може серце сього зрозуміти,
Що між живими вже тебе немає,
Й не буде, поки сонце з неба сяє...”

З жалю мати дитини хотіла кинутися в могилу:

„З жалю^я під землю западався
Й від тої хвилині світ інший стався:
Куди не глянеш, там твоя могила.”

Своїй маленькій донечці, яка тільки-тільки починала вчитися писати перші букви, автор присвятив 25 віршів. .

Позитивну оцінку згаданим віршам надав український поет М.Вороний на сторінках варшавської газети „Українська Трибуна” в числі 129 від 7-го жовтня 1921-го року. Рецензент дякує авторові за ті хвилини високих моральних і естетичних переживань, які були викликані в нього „не модерний формою, місцями можливо й не завершений, але широкий, сильний і безумовно талановитий твір”.

Як би там не було, але важливо підкреслити той факт, що енергійний Костельник, будучи ще молодою людиною, своїми трудами в міру своїх сил заповнив не один пробіл в українській поетичній і релігійно-філософській літературі.

Одним з кращих поетичних творів о.д-ра Г.Костельника являється прекрасно написані вірші в прозі „Пісня Богові”:

„О, Таємний, Тобі ця пісня — пісня похмурих скель, пісня холодних дебрів, пісня вогню, пісня запахних квітів — пісня темряви і сонця”.

" Тебе,якого людське серце знаходить і загублює,і знову шукає,плаче по Тобі й з-за Тебе — і нині,і споконвіку".

"Пісня жалю і непокою;пісня вражіння й грози;пісня любови й горя" (стор. 5 -6).

" І зрозумів я,що існує мудрість божа і мудрість людська. Людську мудрість треба збирати,.а божу мудрість треба прийняти. Горе моєму вікові — він знехтував божою мудрістю (ст.64).

" Чи не краще ростині,що любить сонцем,а не думає,як це сталося.Чи не краще звірині,що любить своїм днем і місцем,а не дбає про те,що далше від того.Не торгають їх серцець вогненні кліщі:що,як,звідкіль,куди,пощо ??.. Свій вік скінчать,перейдуть свою дорогу — а ми заєдно тільки шукаємо дороги,куди нам піти б ,і ніколи ми не при своєму кінці,лише завжди при почині. Ах,ми недокінчені,неповний твір:за великі ми для землі,за малі для вселенної" (стор. 82 - 83).

Як видно з наведених уривків, "Пісня Богу" — це високорелігійний твір,в якому зображені пошуки Бога людиною-філософом. Д-р Г.Костельник стверджує,що без Бога людині не обійтись.Як шлунок потребує їжі,так душа людини прагне до Бога. Навіть туга приводить людей до Бога.Тисячами засобів кличе їх Господь до себе.

В кінці свого твору поет-філософ пише:

"Нема Тобі кінця,нема останнього слова про Тебе й про Твої діла.Чому? Тому,що наш кінець не тут на землі... Творче таємний. Хто сказав про Тебе останнє слово?В Твоїх руках доля моя і мого народу.Я людина,і це розумію,що для люди ни найвищий закон: " да будет воля Твоя". (стор. 201 - 203).

Першу рецензію на "Пісня Богу" написав ієромонах д-р Скрутень,професор морального богословія духовної семінарії у Львові. На сторінках церковного журналу "Нива" (1922-й рік,число 5 , стор. 192 - 194) він писав:

"Це багатолітній труд автора,труд солідний,викінчений... Счевидно,що і сам предмет твору вимагає довголітньої праці, якщо повинен був бути відповідно опрацьований. Що це за предмет?Вершини і глибини буття:вершини і глибини людської душі; самі глибокі думки і самі глибокі почуття,які тільки людині доступні... Книга написана величним стилем,поетичною прозою, лише іноді віршем,відповідно з конкретними обставинами..."

Духовним служителем рецензент радить читати згаданий твір о.Костельника не частинами,відривками,а в цілому і багато разів.

Щодо книги о.д-ра Костельника „Пісня Богу” – журнал „Нива” (1922-ий рік, число ІС, стор. 373 – 376) опублікував статтю К.Лавриновича під заголовком „Тута Душі”. В ній автор пише:

„Не беруся говорити про стиль і мову Пісні... Я тільки висловлюю своє враження з нагоди появи цієї цінної книжки, яку знаходжу першою художньою спробою філософського обґрунтування релігійного світогляду людини... Якщо б український Мойсей і насправді з'явився, як запевняє П.Тичина („Воздвигне Україна й свого Мойсея”), то раніш, чим починати щось своє, він повинен би знати „Пісню Божові”...

До поетичних творів о.д-ра Г.Костельника треба також віднести його оповідання, надруковані у Львові в 1925-ім році під заголовком „Великі Люди”. Автор надав їм підзаголовок: „З біблійного музею. Оповідання для сучасного і всього часу”. Це літературні нариси, в яких з молодечим пафосом змальовані деякі фрагменти з біблійної історії.

Згаданий вже вище К.Лавринович писав про них на сторінках „Ниви” (1925-ий рік, число 5, стор. І67 – І72):

„Книга оповідань Гавриїла Костельника являє собою перше намагання (після Лесі Українки) використати те джерело, де все нове – старе і все старе – нове, що має в собі Біблія. До цього часу ніхто з нас не звертався до цього джерела з чисто творчою метою”.

Починаючи з 1925-го року о. д-р Г.Костельник був дуже зайнятий редагуванням і виданням журналу „Нива”, що позбавляло його можливості далі розвивати свій поетичний талант. Саме в той час, однак, появилось багато полемічних статей о.д-ра Г.Костельника, в яких він порушував самі гострі проблеми церковних відносин того часу. З величезним піднесенням приступив о.д-р Г.Костельник до творчої наукової роботи. Він написав немало філософсько-богословських творів, які прославили ім'я Г.Костельника куди більше, ніж його поетично-публіцистичні писання.

І все ж таки о.д-р Г.Костельник ніколи не відкладав свого поетичного пера. Вже в 1926-ім році з друку вийшов його віршований переклад з єврейського „ На ріках вавилонських” і оригінальний вірш „Нарікання самоцвіту”. На сторінках нового літературно-наукового щомісячника „Дзвони” друкується немало літературних творів о.д-ра Г.Костельника: оповідання, легенди, новели, а також вірші „Галицькій Вербі”, „Воєнний сирота”, „Сліпий Соловей”. Слід зазначити, що вірш „Галицькій Вербі” польською буржуазною цензурою був конфіскований, але текст її заховався, бо вже раніш вона була друкована на сторінках „Альманаху українських богословів” в 1923-м році.

Тому що поезійку „Галицькій Вербі" вважаємо кращою серед відомих нам поетичних спроб о.д-ра Г.Костельника, вміщуємо її текст тут в цілості:

Галицькій Вербі

„О, вербо, вербо галицька нещасна.
Прийшла весна, чому ж ти не цвітеш?
Цвітеш — бо вже пора й погода ясна,
Й гудінням пчіл немов жива гудеш.
Цвітеш, гудеш і кличеш: „Хай вам буду
Приміром: встаньте галицькі поля."
Цвітеш — та не для галицького люду:
— Яка нещасна галицька земля.
Розцвіла ти для нас — мов не розцвіла,
Нема для нас весни, нема, нема.
І ясний світ — для нас немов могила,
Для нас лиш слюзи, гроби, тюрма.
Стоїш повита маревом прокляття
Відвічним горам галицьких сторон —
Ти для катів — мов хрест для їх розп'яття,
Для нас нещасних — тільки наче сон.
О вербо, вербо галицька нещасна.
При інших вербах змалку я зростаю,
Їх доля була наче ясна днина —
Чому тебе нещасну я пізнав?
Нераз так тужу, плачу і горюю
Як два у мені серця бій ведуть, —
Діточе каже: „Я тут лиш сумую",
А мужеське: „Я мушу бути тут".
Дітвора лиш на ласощі ласа,
А старші знають інший, глибший світ.
О вербо, вербо галицька нещасна,
Прийми від мене мужеський привіт."

Для повного огляду поетичної творчості о.д-ра Г.Костельника ще слід зупинитися на його літературно-критичних творах, а саме: „Шевченко з релігійно-етичного боку", „Ломання душ" і „Пан Тадеуш А. Міцкевича як польська національна епопея".

Перша з названих робіт вийшла в світ у Львові в 1910-м р. і містить в собі короткий аналіз деяких віршів Т.Г.Шевченка, з християнської точки зору. Автор досліджує характер суперечностей, що проявляються в душі кожного, хто уважно читає шевченківський „Кобзар". На правді: тут ми знаходимо щирі, добрі слова до Бога і одночасно слова прокльонів всьому, що святе. Звідкіля такі суперечності? Костельник з'ясовує це двома причинами.

По перше, Шевченко не мав систематичної освіти: по-друге, Шевченко реагував на світ і життєві події не розумом, а серцем, емоціями.

Далі Костельника цікавить питання: чи був Шевченко віруючим чи ні? Порівнюючи вірші Т.Г.Шевченка з творами інших — (польських і німецьких) поетів, Костельник робить висновок, що український народний співак був глибоко релігійною людиною. Шевченко визнає християнського Бога, а під час заслання вважав своєю втіхою і відрадою читання св.Письма. Лише під впливом тяжких життєвих переживань і далеко не безучасного спостереження життя пригнобленого народу, з уст поета виривається болюче нарікання на Бога і погрозові прокльони в адресу панівної верхівки суспільства.

Костельник приводить деякі відривки з поеми „Кавказ“, „Сон“, „Неофіти“, які стверджують, що Шевченко поклонявся єдиному Богу („Встане правда, встане воля, і Тобі одному поклоняться всі народи во віки і віки“). Однак, в тих же поемах мається немало висловів проти Бога. Костельник стверджує, що їх треба тлумачити не в буквальному понятті слова, а гіперболічно: Бог як би спить і не бачить народного горя.

О.д-р Г.Костельник робить висновки, що Шевченко — віруюча людина, поет серця. З цієї причини деякі його негативні висловлювання відносно релігії та християнської Церкви слід розуміти, як проявлення великого болю з-за горя, яке переживають знедолені люди, всі пригноблені народи.

Другою важливою літературно-критичною роботою о.д-ра Г.Костельника являється книга-збірник „Ломання душ“ (Львів, 1923 р.) Книга складається з трьох частин. В першій частині Костельник критикує аморальний роман В.Винниченка „Чесність з собою“; у другій — позитивно оцінює ліричні вірші молодого радянського поета П.Тичини; в третій частині автор аналізує майже всі важливіші поетичні твори найбільшого галицького письменника Івана Франка. Вsupереч загально поширеній думці про те, що поема І.Франка „Мойсей“ чисто релігійного змісту, о.д-р Г.Костельник після детального її розгляду приходить до висновку, що вона написана в атеїстичному дусі.

Особливої уваги заслуговує критичний дослід Г.Костельника під назвою „Плюси і мінуси в поезії Івана Франка“.

В першому розділі цієї роботи автор дає загальну характеристику творчості Франка. За думкою о.Костельника, Іван Франко не геній, а великий майстер в поезії. Основними прикметами його

таланту — це глибина, оригінальність, інтимність. Геній творить інтуїцією — говорить Костельник, — а майстер — розумом дискурсивним засобом. У віршах Франка, — відмічає Костельник, — занадто видно його доктринерську натуру: він не тільки описує, але перш за все повчає.

В другому розділі дослідник зупиняє свою увагу на відомих збірниках віршів І. Франка і на прикладі деяких віршів показує, як розумовий талант приглушує у Франка його поетичну геніальність. Водночас Костельник підкреслює той факт, що у Франка, на відміну від усіх великих поетів, майже відсутні вірші на любовну тематику. Та й сам поет признається в своїх віршах:

„Ні, не любив я на світі нікого

Так, як живому слід живих любити”.

Г. Костельник відмічає також у поезії Франка захоплення революційними і соціальними лозунгами (праця, свобода, рівність) доказом чого може служити вірш „Вічний Революціонер”. На думку о. д-ра Костельника, І. Франко не тільки раціоналіст, який безмірно захоплений наукою, але й переконаний матеріаліст і атеїст. В одному з своїх віршів він прямо закликає своїх друзів: „Не молитися вже більше до Бога”. А в деяких сатирах Франко явно насміхається над християнською релігією.

Більшість літературних критиків вважала і вважає поему „Мойсей” найліпшим проявленням поетичної творчості І. Франка. Однак, Костельник визнає цю високу оцінку тільки по відношенню щодо його високопатріотичного вступу, який починається словами: „Народе мій замучений, розбитий...” Самій же поемі Костельник пред’являє немало претензій.

Зокрема, герою поеми Мойсею не вистачає енергії, рішучості і будь-яких діл. За словами Костельника, Франкіз Мойсей — це слабосильний дід, який вміє виступити з бесідами перед народом та казки говорити дітям. Дивно й те, що будучи вождем свого народу, він, на жаль, не має своїх однодумців та прихильників. О. д-р Костельник дуже влучно підкреслив велику різницю між Мойсеєм І. Франка і біблійним Мойсеєм. Останній — це людина великих діл; він не тільки повчає свій народ, але й протягом 40 років життя в пустині ділить з ним долю й недолю, творить багато чудес. За думкою о. Костельника, матеріалістичний світогляд І. Франка негативно відбивається в художніх прикметах поеми. І так, стверджує дослідник, поетичній творчості Франка дуже пошкодив його войовничий раціоналізм, атеїзм, матеріалізм. Не будь того, вірші Франка були б набагато сильніші, оригінальніші і привабливіші.

З точки зору християнського світогляду подібну оцінку слід рахувати вдалою і в багатьох відношеннях справедливою.

Не дивлячись на те, що І. Франко, — приходять до висновку о. д-р Костельник, — був атеїстом, але він не лякався повними пригорщами черпати з Біблії матеріал для своєї творчості. Крім поеми „Мойсей“, назвемо тут менш відомі його твори: „Смерть Каїна“ (1889 рік), „Слово о Лазаревом воскресенні“ (1900 рік), „Молитва на ворогів“ (1913 рік). Зазначимо ще, що І. Франко написав кілька історично-літературних статей, в яких признаються заслуги уніатського духовенства в справі відродження національної культури Галичини („Чума“, „Нариси з історії української літератури в Галичині“, „Руський театр в Галичині до 1864-го р.“)

Як історик, І. Франко з охотою писав статті про боротьбу Православної Церкви з Унією та католицизмом („Католицький панславїзм“, „Воскресення чи погребення“ , „Місія“). Особливо тепло намалював І. Франко образ ревного православного аскета І. Вишенського, якому письменник присвятив декілька історичних досліджень та окрему поему під назвою „Іван Вишенський“. Не можна замовчувати і той факт, що І. Франко зневажливо відносився до сучасних йому уніатських митрополитів, які в своїй діяльності занадто сліпо йшли за домаганнями Відня і Риму. Не пощадив Франко і главу римської Церкви („Понтифекс максимус“, „Папі в альбом“). Тому не дивно, що коли І. Франко помер (1916 рік), представники уніатської Церкви не приймали ніякої участі в його похороні.

Ми з'ясували, в яких взаємовідносинах знаходились уніатське духовенство та Іван Франко. Це в свою чергу дозволяє нам краще зрозуміти те велике завдання, яке взяв на себе о. д-р Г. Костельник, коли писав критичне дослідження поетичних творів великого сина Галицької Землі.

Не менш цікавими являються критичні зауваження о. д-ра Г. Костельника в адресу найбільшого польського поета Адама Міцкевича. Ми маємо на увазі статтю Г. Костельника „Пан Тадеуш“ А. Міцкевича як польська національна епопея“, що її опубліковано в числах 7 – 9 „Низи“ за 1928-ий рік.

За думкою Г. Костельника, в поемі Міцкевича головує почуття поета. Воно повністю абсорбує, більше того, заслонює реальний життєвий зміст. Не ідеї, не колізії, а мальовнича природа ^і життя . шляхти складають художню цінність поеми.

В найкращій польській поезії о. д-р Г. Костельник знаходить немало від'ємних рис.

Так, поема занадто велика, саме тому, що в ній багато описів

природи. Хоч А. Міцкевич намагався наслідувати „Германа і Доротею” Гете, але не бачив її ідеальних розмірів у відношенні поетичного почуття і твердої рефлексії.

По-друге, в поемі Міцкевича дуже багато провінціалізмів, навіть українізмів, взятих поетом з метою облекнення шукання підходящої рими.

По-третє, поема вражає самохвальством і зневагою до противників, мовляв, поляки били москалів, як баранів, а ці не змогли навіть потрапити в них; представники російського народу отримують образливі назви, а собакам — даються назви російських службовців.

У поемі, в-четвертих, нема головного героя в строгому зміслі цього слова. Якщо взяти до уваги фігуру Тадеуша, то це ідеалізований шляхтич, який не терпить чужинців, займається господарством та... шукає контактів з французами.

Незвичайним являється закінчення поеми „Пан Тадеуш”. З приходом французьких військ на Литву в поміщицькому будинку дається пишний банкет. Поет упирається тимчасовим тріумфом, який по суті був катастрофою для поляків (1812-ий рік). Очевидно, стверджує о. д-р Г. Костельник, польська національна епопея народилась не як поетичний синтез дійсності, а як синтез приємних мрій і втеча від гіркої дійсності (сам поет був у той час^в еміграції в Парижі).

Між іншим, тут Г. Костельник торкається майбутньої долі польського народу і дає досить точну прогнозу її. Це робить особливу честь Костельнику, який зумів на підставі аналізу літературного твору передрікти долю цілого народу. Як відомо, друга світова війна закінчилась би для Польщі повною катастрофою, коли б не допомога з боку російського народу.

Незвичайною людиною був бл. п. о. д-р Гавриїл Костельник, коли відважився публікувати свої критичні оцінки найвидатніших поетів. Коли взяти до уваги пізніші написані монографії інших авторів про творчість Шевченка, Франка та Міцкевича, то приходимо до висновку, що о. д-р Г. Костельник один з перших вдало проаналізував і оцінив поетичну творчість видатних поетів світової слави з християнської точки зору.

I. Праці Г.Костельника в галузі логіки.

Вивчаючи філософію у Фрейбурзькому університеті (Швейцарія) Г.Костельник написав докторську дисертацію на тему „Основні принципи розумового пізнання”, написану латинською мовою.

Окреме видання зазначеної дисертації нараховує 87 сторінок і складається з чотирьох розділів. У першому розділі говориться про три основні логічні принципи пізнання (тотожність, протріччя, причинність); у другому — автор аналізує значення їх і критично ставиться до деяких поглядів широко відомих філософів Юма та Канта; в третьому — річ іде про користь практичного вживання вищезазначених принципів пізнання; в четвертому — вивчається процес пізнання людським розумом основних принципів в науці логіки.

Один з рецензентів так оцінював дисертацію Г.Костельника: „Ясність і легкість викладу, лаконічність висловлення, чіткість змісту, часом оригінальні думки і критичний зміст, до того ж ґрунтовне знання латинської мови і яскравий письменницький талант — це ознаки вченості нашого молодого філософа”. („Нива”, 1914-ий рік, стор. 135).

О.д-р Костельник цікавився філософськими проблемами. Його статті друкувались у неперіодичному журналі „Альманах українських богословів”. На протязі десяти років (1921 — 1931 р.) о.д-р Костельник викладав у Львівській греко-католицькій духовній семінарії логіку, психологію та історію філософії.

За період з 1923-го року по 1937 рік побачили світло немало філософських творів Г.Костельника, в тому числі „ Теорія Ейнштейна”, „Границі Всесвіту”, „Пізнання зовнішнього світу”, „Три розправи про пізнання”, „Психологія Віри”, „ Das Princip der Identität — Grundlage aller Schlüsse (Lemberg 1929) „Світ як вічна школа”, „Поняття матерії у старовинних атомістів та в сучасній фізиці”, „Матерія і Дух”, „Справжнє джерло атеїзму”, „Релігійні фальші нових часів” і інші.

Можна сміливо сказати, що своїми філософськими працями о. д-р Гавриїл Костельник істотно збагатив досить мізерну в той час українську філософію. Коротко зупинимось на деяких філософських творах Г.Костельника.

Перший з них — „Пізнання зовнішнього світу” був надрукований в 1925-му році в Жовкві. Поряд з зазначенням стародавніх та новіших філософів та їх поглядів, Г.Костельник викладає і свій погляд на дане питання. Він стверджує, що всесвіт

можна пізнати людським розумом: „Наші природні інтуїції, які говорять, що ми можемо пізнати зовнішній всесвіт і дійсно пізнаємо його є в повному праві.”

В 1925-ім році у Львові вийшли в світ „Три розправи про пізнання”, де вміщена і попередня праця „Пізнання зовнішнього світу”. Цей, мабуть, найкращий філософський труд о. д-ра Костельника вміщує три окремих дослідження: 1) Свідоме і несвідоме в пізнанні, 2) Джерела суб’єктивних поглядів, 3) Пізнання зовнішнього світу.

У вступі до „Три розправи про пізнання” автор пише: „... Сучасну культуру чекає катастрофа із-за внутрішніх причин. Єдиним ліком на рани сучасної культури являється поворот до природи, поворот до вищих інтуїцій, які дає нам природа”.

В першій частині „Свідоме і несвідоме в пізнанні” Г. Костельник аналізує різні види людського пізнання та різні ступені людської свідомості. З захопленням оповідає автор про роль розуму в утворенні мов та граматичних правил. Далі вміщені роздуми автора про значення інтуїції в пізнанні і творчості людей, які він наводить в окремому розділі „Проблеми підсвідомості в історії філософії”.

В цій частині книги Г. Костельник відкидає твердження сучасних філософів про те, що джерело релігії криється в людській підсвідомості. Від себе він додає, що „Свідомість не чужа підсвідомості, але є її плодом. Підсвідомий релігійний інстинкт знаходить своє виправдання також в розумовій сфері”.

Друге філософське дослідження „Джерела суб’єктивних поглядів” має релігійно-апологетичний напрям. Перш за все тут говориться про те, як свободна воля, совість, чуття та враження впливають на людське уявлення. Костельник перераховує ті психологічно-моральні правила, які дають можливість об’єктивно пізнати істину.

Говорячи про свободу в мисленні, Костельник констатує, що справжнє свободомислення полягає в тому, щоб „ми в кожному випадку були логічно і психологічно готові та мали змогу піддати повній ревізії свої головні думки. А щоб це могло статися, ми повинні бути всебічно освіченими в предметі (необхідно також читати книжки противників ...)”, стор. 136).

Настоятель Преображенської церкви у Львові о. В. Садовський писав у „Ниві” про Костельника та його роботи слідуюче:

„О. д-р Костельник, яким ми пишаємося по праву, — таланти, який пише, як до цієї ^{пори} українські священики ще не писали,

видав тепер свою філософську книжку „Три дослідження про пізнання“, свій найглибший і в наш час дуже потрібний труд.”

Незважаючи на те, що галицька суспільність, в тому числі й духовенство, не цікавилась філософськими питаннями, і книжка Костельника не була розпродана, Костельник продовжує трудитися в тому ж напрямі: новий науковий журнал „Богословія“, що його почало видавати богословське наукове товариство, публікує кілька його філософських робіт.

В одній з них — „Границі Всесвіту“, — надрукованій в трьохмісячнику „Богословія“ в 1924—1925 рр., яка являється частиною задуманої Костельником великої праці „Простір і Вселенна“, автор торкається двох питань, які мучать розуми всіх філософів при вирішенні проблеми простору: порожнина та її границі.

Костельник полемізує з філософами — послідовниками Демокрита, які стверджують, що простір є „ніщо, яке існує“. Він намагається довести, що простір треба розуміти як речованність *eius sui generis*. Полемізуючи з Кантом, автор стверджує, що простір вселенної має свої границі.

Невелика об'ємом робота на німецькій мові „Das Princip der Identität - Grundlage aller Schlüsse“ окремим виданням вийшла в 1929-м році у Львові. Костельник високо цінував цю свою працю та рахував її перломним у науці логіки взагалі. З метою широкого наукового розголосу робота була публікована німецькою мовою.

Зміст цієї нової філософської праці Костельника полягає в тому, що в ній поширюється нова теорія посередніх заключень, а всі логічні силлогізми зводяться до одного положення: принципу тотожності. Автор перш за все робить різницю між змістом та об'ємом понять. Під змістом понять він розуміє багато всяких прикмет, що відповідають частинам предметів, а під об'ємом — велику кількість всіх предметів, які можна підвести до даного поняття. Костельник робить заключення:

- а) основу наших понять утворює не об'єм, а зміст;
- б) у міркуваннях („осудах“) річ йде про відношення змісту двох понять;
- в) на основі ідентичності можна виводити всі форми висновків та міркувань;
- г) ідентичність потрібно відрізнити абсолютну, коли зміст понять повністю співпадає (А рівне В, В рівне С) та зглядну, коли зміст поняття ідентичні під кутом зору одної чи більше прикмет (А рівне В рівне С, значить А рівне С)

Свої висновки о.д-р Костельник ілюструє багаточислен-

ними прикладами з науки логіки.

Через два роки після опублікування роботи, високу оцінку її дав магістер П.Ісаїв в журналі „Дзвони": „Робота має дуже велику наукову цінність. Її можна назвати переломовою, так як висказані в ній думки й твердження очевидно ведуть науку логіки на нові шляхи". Свої замітки закінчує рецензент такими словами: „Автор має до друку готовий науковий підручник логіки. Нетерпеливо чекаємо його появи й надіємося, що там він примінив повністю свою систему". Однак, підручник так і не побачив світа з невідомих нам причин.

В 1931-м році у Львові був надрукований філософський труд Костельника на українській мові і названий по латині „Ordo logicus". Він призначався виключно для вчених-спеціалістів. В цій праці розробляється тема про те, що становить основу логічних понять: об'єм чи зміст? Робота складається з трьох розділів. В рецензії на цей твір о.Костельника магістер П.Ісаїв пише, що з нього слід зробити переклад на одну з світових європейських мов.

Дальші філософські твори Костельника просякнуті релігійно-виховною тенденцією. До них відносяться роботи: „Світ як вічна школа", „Справжнє джерело атеїзму", „Релігійні фальші нових часів". В них яскраво висвітлюється філософські та психологічні основи віри і зневір'я.

Книга „Світ, як вічна школа" (Львів 1931-й рік) складається з 8-ми розділів під такими назвами: 1. Казка про світ, 2. Свобідна воля і світ, 3. Людська душа, 4. Святе буття, 5. Добро і зло, 6. Спокуси, 7. Біле світло дня, 8. Образки з „вічної школи".

В розділі „Біле світло дня" автор, між іншим, говорить: „Плодом сірої, буденної свідомості є наука. Тому що вона повстає в нас дискурсивним способом, а віра родиться в людських душах інтуїтивним пізнанням світу, то нам здається, що між ними заходять розбіжності. Але як немає суперечностей між розумом і інтуїцією, так не повинно бути боротьби між справжньою наукою і вірою".

Інша філософська книжка, яка має апологетичну закраску, заголована „Справжнє джерело атеїзму" (Львів 1935 рік). Костельник тут висвітлює філософські основи віри і зневір'я. Він стверджує, що релігія, подібно до процесу мислення і слова, є творіння людської природи і належить до змішаних творів.

Використовуючи досягнення науки на підставі нових фізичних

психологічних та філософських тезисів, Костельник доводить, що світ не є вічний, а створений в часі.

На підставі цих даних о.д-р Костельник робить висновок, що ні наука, ні зло в світі, а своєчасне чуття людини, психологічні та логічно-суб'єктивні погляди людей являються справжнім джерелом безвір'я.

Більш тенденційним являється філософське дослідження Г.Костельника під заголовком: „Релігійні фальші нових часів”. (1937 Львів). Цей труд складається з п'яти невеликих статей, а саме: 1. Трагедія науки, 2. Релігійні війни, 3. Релігія — приватна справа, 4. Атеїстична релігія. Незалежна етика. 5. Релігія новітнього націоналізму.

В статті „Атеїстична релігія” автор приходить до висновку, що атеїзм — нова віра і релігія, котра має свої закони, так би мовити в незалежній етиці.

„Теїсти почитають Бога. Атеїсти — тільки щойно творять божество. Теїстична релігія — це релігія богочитання. Атеїстична релігія це релігія богостворення. (стор. 21). Крім того, теїсти, як знаємо, вірують у вічний рай, а атеїсти стремлять до того, щоб такий рай створити тут на землі. Щоб дійти до тієї мети, згідно навчанням атеїстів, належить пожертвувати теперішнє людське покоління, його щастя і життя, заради щастя і земного раю майбутніх поколінь”.

У статті „Релігія новітнього націоналізму” автор говорить, що націоналізм творить окрему релігію. Отож мораль націоналістичної релігії така: „Добрим є все те, що є добре для нації, лихе все те, що лихе для нації”. Г.Костельник відкидає націоналістичну релігію та її мораль, як ложну. Він впевнений: „Хто втратив віру в Бога, той втратив здоровий змісл життя, той фальшиво дивиться на людину і на цілий світ. Без віри в Бога ніщо в людському житті непевне, то ніщо не є на своєму правильному, природному місці, але все переставлене. І лишається тільки вічний бунт”. (стор. 31).

2. Праці Г.Костельника в галузі соціології

О.д-р Г.Костельник являється автором кількох творів, написаних на інтересні соціологічні теми. Сюди належать перш за все його соціологічні роботи „Християнство й демократизм”. („ Нива”, 1918-ий рік) , „Границі демократизму” (Львів 1919 рік).

Робота „Християнство й демократизм” об'єднує кілька статей:

І. „Нинішній демократизм”. Автор називає його „соціологічним гуманізмом ”; він повстав, як відомо, під впливом французької філософії й революції; відомі його кличі це права людини на свободу

й право самовизначення народів.

2. В статті „Церква, як збір даних людей та демократизм“. Автор показує, що християнство не може ставитися вороже до демократизму, бо останній є впливом морально-релігійного вчення Іс. Христа.

3. В розділі „Абсолютизм, нинішній демократизм, грецький демократизм“ о.д-р Костельник дає розгорнуту характеристику абсолютизму й демократизму, определяє їх основні риси.

4. Стаття „Поганська ідеологія і демократизм“ говорить, що при монархизмі релігія і держава були як одне поняття, а проступи проти пануючої релігії карались державними законами. Тут слід шукати справжніх причин переслідування перших християн у римській імперії. (а переслідування Гуса?)

5. Стаття „Християнська ідеологія і демократизм“ — інтересна тим, що в ній о.д-р Костельник переконливо розкриває значення християнської релігії в справі поліпшення стану рабів і взагалі ліквідації рабства. Це явилось кінцевим результатом Христового вчення про цінну кожної людської душі і права всіх людей без винятку на вічне життя. Саме серед перших християн ми бачимо дуже розвинуте почуття рівності й братерства. (пор. Послання до Галатів, III, 28).

6. В статті „Джерело державної власті“ о.д-р Костельник досліджує проблему генезису державної власті: чи державна власть походить від Бога, як про це навчала Церква, чи від народу, як це голосить соціалізм, автор робить тут розрізнення: все походить від Бога, як від першої причини, а далше — від людської природи, як ближчої причини. Далі д-р Костельник дебатує над проблемою, яким чином народ являється джерелом державної власті і чим властиво є сама держава: божою установою, сліпою konieczністю чи соціальним контрактом?

7. Чому давнє християнство не принесло людськості справжнього демократизму, а послідовниками останнього стали вільнодумці? — Таке питання ставить о.д-р Костельник в статті — розділі „Розвій нинішнього демократизму“ і відповідає на нього таким чином: перші християни жили мріями про вічність, а в середніх віках цікавилися суто теологічними проблемами. Щойно з новіших віків настав поворот до землі, до економічних справ. Це привело до розвитку науки і культури.

На думку о.д-ра Костельника, джерело справжнього демократизму знаходиться в християнських засадах: рівності, братерства і свободи. З того приводу нинішні ідеологи демократизму не є творцями

своїх ідей, вони їх не видумали, а тільки поширили християнські етичні погляди на суспільне життя. На доказ цього о.д-р Костельник наводить цитати з книги священника Г.Петрова „Евангеліє как основа жизни” (Спб. 1903).

Робота „Християнство і демократизм” появилася на сторінках „Ниви” в 1918-м році, тобто при кінці першої світової війни, коли занепадали імперії й творились нові народні республіки. Щоб боронити Церкву від численних закидів, пише о.д-р Костельник свою першу соціологічну студію, в якій старається довести, що модні демократичні гасла мають у своїй основі християнську ідеологію.

Поважніша соціологічна студія о.д-ра Г.Костельника під заголовком „Границі демократизму” має 220 сторінок друку, (надрукована в 1919-м році у Львові видавництвом „Християнська Бібліотека”) . Тематика книги — рівність людей, соціалізація майна, громадянська свобода, держава і Церква.

О.д-р Костельник доводить, що ідея рівності всіх людей має християнське походження і що без духовної культури і християнської релігії вона залишається тільки пустою мрією. Ось його власні слова: „Коли модерні соціалісти стремлять до абсолютної рівноправності всіх громадян, то ніщо іншого не роблять, лише безоглядно воюють християнським поняттям справедливості. Хочуть здійснити повну справедливість вже на сім світі. Але здійснення цієї християнської ідеї конче домагається культури серця. А соціалісти відкидають цю культуру, спираючись на мізерним матеріалістичним атеїзмі. Як це одно з другим погодити? Для мене це ясне, що з пропажею християнства ціла соціалістична ідеологія мусіла б рухнути наче будова без основ”. (ст.21).

Г.Костельник допускає, що державна влада конче потрібна і поки існує будь-яке начальство, немислимим являється абсолютна рівність всіх людей.

„Життєва практика може лише розвиватися під проводом ідеальної теорії, може зближатися до тої теорії, але ніколи не досягне її. А що це значить? Це значить, що між громадянами ніколи не буде панувати ідеальна рівність, що між горожанами не буде панувати ідеальна рівноправність”. (стор. 44). На думку о.д-ра Костельника, й сама людська природа є проти цілковитої рівноправності людей. Адже не всі люди і не всі народи обдарені однаковими здібностями .Ввиду цього рівність людей, а також рівність народів, має тільки релятивне значення. Слабість комуністичної теорії бачить о.д-р Костельник, між іншим, в тому, що комунізм вороже ставиться до релігії, яка завжди мала і далі

матиме чималий вплив на людство. Рівно ж намагання скасувати всяку приватну власність вважає о.д-р Костельник нереальним, бо якась форма приватної власності (харч, одяг, здібності) муситиме існувати далше.

Г.Костельник визнає заслуги соціалістів під час першої світової війни: стремління до миру, захист пригнічених і т.інше. Таке гуманне ставлення соціалістів Г.Костельник пояснює їх опозицією до правлячих кругів. (Чи таким воно залишиться, коли їм вдасться захопити владу у свої руки?)

В третьому розділі "Границі демократизму" Г.Костельник освітлює різні питання громадянської свободи, як-то: національна свобода, релігійна свобода, свобода слова і друку, свободна любов і т.ін. Отож, між іншим, д-р Костельник писав десь 50 років тому назад:

"Вірю, що по ^йвійні через довгий час світ буде заживати миру. Але під час того знова нагромаджується вогонь, котрий буде перти до вибуху. Людський рід переслідує трагедія. О вічнім мирі на землі не може бути ані мови" (стор.163).

В четвертому розділі своєї соціологічної розправи о.д-р Костельник обговорює справу відносин держави до релігії й Церкви. Він наголошує на тому, щоб держава відносилась до Церкви з належною пошаною і надала би Церкві повну свободу в її діяльності.

Ясно, що порушувані о.д-ром Костельником суспільні проблеми не є нові і не оригінальні. Заслугою автора "Границі демократизму" було те, що він старанно позбирав і зложив у систему модні в той час демократичні гасла й постулати, висвітливши їх згідно християнського становища. Немає сумніву, що книга о.д-ра Костельника поширювала християнський світогляд серед тодішньої інтелігенції, яка претендувала на роль духовного провідника Галицької України.

3. Праці Г.Костельника в галузі біології .

При написанні філософсько-богословських праць о.Г.Костельник зустрічався з матеріалістичними поглядами на світ. Як представник релігійно-ідеалістичної філософії, о. Г.Костельник стає на боротьбу проти поглядів своїх противників — матеріалістів. З тією метою він докладно вивчав матеріалістичну філософію, особливо теорію Дарвіна. Наслідком тих студій появилось кілька розправ Г.Костельника в галузі біології. Серед них його праці: "Зародкова дума" (1931), "Поняття матерії в старинних атомістів і в нинішній фізиці" (1932 р.), "Генеза жіночого

ї мужеського полу" (1933 р.), „Матерія й дух" (1934 р.), „Ста-
новище й походження людини на основі теорії прозябання" (1934).

І. Темою роботи „Зародкова душа" (48 сторінок друку) яв-
ляється давня схоластична проблема: звідки береться людська душа
і коли вона входить в тіло людини?

Як відомо, середньовікові схоласти повчали, що кожному людську
душу створює сам Господь Бог і вживає її в організм людини , як
тільки вона повністю сформується. Новіші католицькі теологи схи-
ляються до думки, що наша душа входить в зародок людини зараз по
його „зачатті" (заплідненні). О.д-р Костельник, спираючись на
відомих Кантових антиноміях, відкидає обидві ці гіпотези, які не
згідні з біологічними дослідженнями нової біології.

Виходячи з положення — „ все, що живе, має душу" , — автор
доводить, що всяка душа (ростинна, звіринна, людська) — це прояв
зовсім відмінний від неживої матерії, вищий ступінь буття. З
цього виходить , що кожна зароджена клітина, мужеська і жіноча,
вже від першого моменту свого існування мають свою душу" (ст.9)
і „що душа може ділитися, і дві душі можуть злитися в одну"...
(стор. 15).

Використовуючи біологічні приклади, Костельник пояснює понят-
тя частинної душі й стверджує, що „не міститься ціла душа в кож-
ній частині тіла, як се уявляли собі схоластики, але кожна зди-
фференційована група клітки має свою здифференційовану частину ду-
ші " (стор.23).

Заслужовує уваги такі строки з досліджу: „... Всі перші душі
(ростинні, звіринні й людські) — згідно з наукою св. писма —
(Бит. I, 21) — створив Господь Бог безпосередньо. Але слідує
генерації душ Бог уже не потребував безпосередньо творити, бо
дав душам силу регенерації. Всяка душа родиться з душі, а не з
матерії. (стор. 31).

Таким чином, Г.Костельник пояснює унаслідування пригмет
душі людини: „Людська зародкова душа се людська душа в фазі на-
сіння". (стор.40) . Щоб з цього насіння з'явилась розумна душа,
це насіння повинно пройти різні форми розвитку... Як із заплід-
неного людського зародку поступово створюються органи тіла лю-
дини , так (і це цілком правильно) , із зародкової душі ство-
рюється людська душа: „ Людська зародкова душа є вже душою лю-
дини у формі зародкової клітини" .(стор.40.). І так, щоб з цьо-
го насіння створилась розумна душа, це насіння повинно пройти
різні форми розви-тку... Як із заплідненого людського зародку
поступово витворюються органи людського тіла, — так — і то впо-
вні паралельно — витворюється із зародкової душі людська душа

в звичайному розумінні. В тій своїй фазі зародкова душа є ембріональною душею... Коли в людському ембріоні мозок вже утворений, тоді вже в ньому є людська раціональна душа. Але й потім душа ще розвивається, збагачує своє пізнання, здобуває (або втрачає) чесноти, витворює зародкові душі"... (стор. 38- 39).

Нарешті, с.д-р Костельник підкреслює, що відносно походження людської душі ні св. писмо, ні Церква ще не висказала ясно певної думки. З приводу цього можна дотримуватися будь-якої теорії щодо походження душі людини.

Тут слід зауважити , що при писанні своїх творів, особливо твору „Зародкова душа“, о.д-р Костельник користувався працями німецьких учених.

Згодом, о.д-р Костельник зацікавився чисто біологічним питанням, а саме повстанням двох полів у природі. Вивчаючи загальну біологію Оскара Гертвіга (Іена 1923 р.) і Фріца Кана, о.д-р Костельник написав новий труд під заголовком: „Генеза жіночого й мужського полу“. (Львів 1933 р.)

Ця книжка невеликих розмірів, всього 20 сторінок друку. В першому розділі о.д-р Костельник говорить про функції полів у природі, а в другому розділі обговорює генезу полів у конкретних випадках. Розглядаючи роль полів у звірин і людей, Г.Костельник приходить до висновку, що жіночий пол є основний, а мужський — додатковий; він існує для збагачення природи. Причому , в цій роботі Г.Костельник не погоджується з теорією Дарвіна. Він пише:

„Як тепер від мавпи нема переходу, так і в минувшині не міг він бути... Між малпою і людиною така різниця, як між листям і квітом на одній деревині: листя не перетворюється в квіт, але квіт зовсім самостійно розвивається на основі свого організаційного принципу. Внутрішній життєвий принцип у людей зовсім інший, як у малп. (стор. 15).

У другій частині о.д-р Костельник ставить питання, які чинники вирішують пол новородків, і дає таку відповідь: „Це залежить виключно від зародкової клітини, від характеру її життєвого принципу, що з неї розвивається: чи пшениця, чи риба, чи кінь... Від конституції зародкової клітини залежатиме також пол новородка“. (стор. 14). На питання, чи можна довільно регулювати пол новородків, о.д-р Костельник дає негативну відповідь.

Свою розправу о.д-р Костельник закінчує проблемою відмолодження.

Інша наукова праця Г.Костельника під заголовком: „Становище і походження людини на основі теорії прозябання“ появилася на

на сторінках церковного журналу „Нива” число 5-8 за 1934 рік Редакція „Ниви” хвалила цю працю, бо в ній в загальних рисах подана критика теорії Дарвінізму. „Костельник сполучує еволюцію зі створенням, відбирає у дарвіністів оружжя, яким воювали проти створення, і те саме оружжя звертає проти теорії Дарвіна”.

Дослідник відмічає, що під впливом розвитку фізико-хімічних наук природознавці вчать, мовляв, і живий органічний світ можна пояснити механічним засобом.

Теорію прозябання Г.Костельник характеризує як своєрідну еволюцію, яка приймає не тільки механічні, але й психічні причини розвитку, а також признає первопричину — єдиного Бога. „Наша теорія прозябання зачинається там, де теорія еволюції сплинула. Ми приймаємо, що органічні роди повстали еволюційно; властива причина тої еволюції внутрішня та психічна, а першою творчою причиною був Бог.”

Реферати о.д-ра Костельника „Поняття матерії в старих атомістів і в нинішній фізиці” (наукового характеру) і „Матерія і дух” (популярного характеру) присвячені критиці матеріалізму й теорії самородства. Будучи релігійною людиною, Г.Костельник приймає існування духа, творчої причини світа, від якої беруть свій початок матерія, її закони життя й діяльність у світі, а перш усього людський розум — найкращий дар неба.

§ 5. Богословські твори о.д-ра Костельника.

Мета цього розділу — ознайомити читача з важнішими богословськими творами Г.Костельника.

Треба відмітити, що на філософсько-богословську творчість Г.Костельника немалий вплив мала греко-католицька духовна академія, організована уніатським митрополитом А.Шептицьким.

В 1928-м році при духовній академії у Львові було утворено науково-богословське товариство, а його органом був тримісячник „Богословія”. І тут о.д-р Г.Костельник брав активну участь. Як професор духовної академії, він на протязі десяти років (1920 - 1930 рр.) викладав логіку, історію філософії, метафізику, психологію, християнську соціологію. В 1923-м році о.д-р Костельник був обраний деканом богословського факультету духовної академії.

Однак, Г.Костельнику жилося не легко. Він проводив боротьбу з цelibатом (безженством священиків), що його римська Церква підступним засобом впроваджувала в західноукраїнських епархіях.

Його богословський твір „Спір про епiклезу між Сходом і Заходом” (Львів 1928 - 1929) було скритиковано в Римі. Книга отримала

негативну оцінку, наслідком чого о.д-ра Костельника було усуне- з професорської кафедри у Львівській академії.

Позбавлений права навчати в духовній академії, о.д-р Костель- ник взявся за організацію світської університетської молоді. Одночасно з тим він працював катехитом спочатку в середніх ре- альних школах, опісля в українській гімназії у Львові.

Відчуваючи брак відповідної філософсько-богословської літе- ратури, о.д-р Костельник береться за перо. Внаслідок цього появи- лось багато праць на різні церковні й богословські теми. Вони були вміщені по різних газетах і журналах¹ лише деякі з них до- чекались окремого видання. Приглянемося їм вкоротці.

І. Важніші богословські твори Костельника.

До важніших творів о.д-ра Г.Костельника в галузі богослов'я слід зачислити такі його праці: „Християнська апологетика“ (1925 рік), „Спів про епikleзу між Сходом і Заходом“ (1928 р) „День тайної вечері“ (1929 рік) , „Arcana Dei“ (1936 рік), „Апостол Петро або догматичні підстави папства“ (1945 рік).

„Християнська апологетика“ призначена була для потреб шкіль- ної молоді, учнів гімназії, в якій коротко й переконливо захища- лись основи християнської віри. От як оцінював цей твір о.Григо- рій Миревич в журналі „Бива“ за 1926-ий рік.:

„Убога наша богословська наукова література збагатилася в останніх часах небуденним твором з відділу апологетики, твором нашого талановитого й вченого богослова, широко звісного о.д-ра Гавриїла Костельника, який за короткий час своєї творчості з'єд- нав собі заслужену славу незвичайною² нинішнього покоління ори- гінальністю та глибиною думок. Він дійсно творець навіть там, де йде слідами тисячолітньої традиції, навіть у такій все на одно копито оброблюваній апологетиці. Апологетика о.д-ра Костель- ника не відступає від традиції навіть дотично методи... А од- нак твір цей є наскрізь оригінальний і відзначається також про- глядністю в укладі і логічною консеквенцією та док, що заслуго- вує знові на те, щоб спопуляризувати його і в інших європейських мовах...”

„Апологетика Г.Костельника не відступає в засаді від тра- диційної методи, однак значно удосконалює її. На невеличкім про- сторі 174-х сторінок у короткій ядерній мові зображені від- вічні питання, які тормосять людською душею: Звідки світ? Звідки життя? Чим є людина, чи лише звіриною? Яка ціль і рація її іс- нування?... Гляньте на зміст при кінці книги, він много говорить.

По вступнім трактаті про релігію автор відразу йде до речі: Бог дійсно існує і доказує ту тезу найсильнішими традиційними аргументами з метафізики..."

Сама книжка написана проти атеїзму і раціоналізму, тому і докази ^в ній взято з розуму й людського досвіду.

Слідуюча велика богословська праця : "Спір про епіклезу між Сходом і Заходом", видана у Львові в 1929-м році. Спочатку було друковано її на сторінках "Ниви". І відразу стало помітно, що д-р Г. Костельник у своїх спірних богословських проблемах схиляється на сторону східної Православної Церкви. Це привело до того, що супроти о. д-ра Костельника посипалися наклепи з боку так званих західників. Врешті, в Римі було дано суворо негативну оцінку згаданого твору. Внаслідок цього Г. Костельника усунено від редагування церковного журналу "Нива", а згодом позбавлено права навчати студентів в духовній академії у Львові.

Спір про епіклезу між Сходом і Заходом має свою історичну й численну літературу. Першим видвинув ту проблему солунський митрополит Николай Кавасилас (1394-й рік). Вона представлялась настільки важною, що нею спеціально займався Флорентський собор (1439-го року).

У вступі автор пояснює суть спору між східною та західною Церквою, коли і якими словами освячуються під час літургії предложені дари, або які літургічні слова складають форму пресвятої Євхаристії. Тут о. д-р Костельник відповідає:

"Між західними богословами загально прийнялася думка, що отсю форму становлять Христові слова, той не всі, тільки вісім з них: „Се є тіло моє — се є кров моя“. А православні богослови крім повних Христових слів підносять ще епіклезу, як абсолютну konieczність для євхаристійного освячення або навіть так висказуються : що формою Євхаристії є епіклеза". (стор. 3).

Далі автор констатує той факт, що на зорі раннього християнства літургія всюди правилась грецькою мовою. Звідси автор робить висновок, що спочатку всі літургії в християнському світі мали епіклезу, як її мають і до цього часу літургії александрійська й антиохійська. Значить, римська літургія, яка розвилась пізніше, викинула епіклезу зі свого тексту десь приблизно около VI-го століття.

О. д-р Костельник дає характеристику перших християн: греків і римлян. Греки завжди були схильні до філософських роздумувань і містики, а римляни — до реалізму й дійсності. Потім повстали два центри християнства — у Візантії й Римі. Різниця

натури та стилю остаточно привела до великого церковного роздору. На думку Г.Костельника, в церковному роздорі винуваті не окремі особи, а деякі характерні обставини тих часів: політичні, етнографічні, обрядові, спірні питання, які створились віками. Завдання церковної унії — згладжувати ці вікові різниці між східною і західною Церквою. Ця робота повинна була послужити взірцем, як повинні були вирішуватись спірні богословські проблеми обох Церков.

Розглядаючи текст сучасної йому римської літургії, о.д-р Костельник приходить до висновку, що в порівнянні зі східними літургіями вона стає в такому виді:

- а) скороченою, бо немає в ній проskomідійних молитов;
- б) дуже сухою, бо немає в ній поетичного зльоту і глибокого богослов'я;
- в) без логічної послідовності, бо в ній відсутня справжня епikleза, зате є тут дві превентивні епikleзи, які містяться в самому каноні. Це свідчило б про те, що александрійська літургія в Римі, врешті, залишилась по суті без властивої епikleзи.

В кінці своєї праці Г.Костельник відмічає, що причиною до написання її явилось бажання захистити нашу східну літургію від латинницьких тенденцій і не допустити, щоб з богослужбового тексту була виключена епikleза, освячена давньою християнською традицією.

Другий твір „День тайної вечері” був написаний в 1926-м р. Г.Костельником разом з о.В.Д.Садовським, приходським священником Преображенської церкви у Львові.

Священник Володимир Садовський, автор кількох богословських брошур, відомий у Львові знаток східного обряду, що дуже дбав про його чистоту. І це не дивлячись на латинізаційний курс, який поширювався в галицько-львівській єпархії за часів митрополита Андрея Шептицького.

„День тайної вечері” — це твір на біблійську тему. Він був надрукований спочатку на сторінках „Ниви” (1928 р. число 4-5) а опісля перевиданий окремим виданням. Тут автори дають пояснення євангельських текстів відносно встановлення дня й дати останньої вечері Христа з його апостолами. Дивно, що на цю книжку не було будьяких відкликів чи рецензій.

Богословський твір „*Arcana Dei*” („Шляхи віри модерної людини” (1935 рік)). Це ряд статей, друкованих на сторінках католицького літературно-наукового журналу „Дзвони”: 1936-го року вийшла

ця праця окремим виданням. Це своєрідна догматика, призначена для світської інтелігенції. В ній подані нові пояснення євангельських біблійних текстів щодо встановлення св. Євхаристії, найважливішої правди християнської віри та у філософській формі з'ясовані найтяжчі життєві питання. Подаються деякі розділи цієї роботи:

1. Шляхи до Бога. 2. Перед тайною тайн (пояснюється походження світу згідно з новішими досягненнями наук). 3. Від Бога до світу. 4. Божа свідомість 5. Вічність 6. Антропоморфізм і інш.

Ряд розділів кінчається імпровізованими високопоетичними молитвами.

В 1945-м році вийшла друком богословська книжка Г. Костельника „Апостол Петро і римські папи, або догматичні підстави папства”

В своїх творах, написаних і виданих під час господства католицької Польщі, Г. Костельник не мав змоги виявляти свою прихильність до східної Православної Церкви. Всеж таки ці симпатії виявляються в його численних публікаціях проти celibату, а також в богословських трактатах. Щойно після упадку панської Польщі й розвалу фашистської Німеччини, коли український народ об'єднався в єдиній Радянській Державі, настав час виявити всю правду про унію, католицизм, Православ'я.

В той час західноукраїнська уніатська верхівка діяла разом з ворогуючими елементами, за що була засуджена й видалена з Галичини. Із бувших греко-католицьких священиків у Львові на свободі лишився тільки о. д-р Костельник. Він приймає всі заходи, аби переконати сільське уніатське духовенство, виховане в католицькому дусі, що правда не на римській стороні, а на стороні Православної Церкви. З тією метою й була написана вищезазначена праця.

Невеличка за об'ємом книжка „Апостол Петро і римські папи” написана легкою простою мовою, доступною для розуміння всіх віруючих. Її зміст становить шість розділів: „Нова Віра”; Ісус Христос та апостол Петро; Св. Отці про апостола Петра; Вселенські Собори і тисячеліття про папський примат; Чи апостол Петро був римським єпископом? ”.

В цій роботі, між іншим, є таке звернення автора до уніатів: „Браття уніати! Це написано на те, щоб вам розв'язати совість, яку вам Рим зав'язав ніби в імені Ісуса Христа, а в дійсності у своєму власному інтересі. Прозріть, розгляньтеся по світі і по історії, щоб ви вибрали нормальний шлях для майбутності вашої Церкви, і не марнували своїх сил для римських фікцій”.

Як бачимо, остання богословська розправа о. д-ра Костельника „Апостол Петро і римські папи” має полемічний характер. Її завданням було відвернути галицьких греко-католиків від єднання з Римом.

Звертаючись до них, Г. Костельник писав:

„Ви маєте бути новими свідками, ніби правда в Римі, а в Православній Церкві „неправда" і непослух для „Христового Намісника". Погляньте ж на ту римську правду відкритими очима і вжахніться, бо в історії людства не було більшого фальшу, ніж ватиканські догми про божественний папський примат. Аж тоді Христова правда визволить вас і ви понесете справжнього Христа в свій нарід, де його бажать, бо вже не будете спутані папськими оковами" (стор. 49).

§ 6. Містичні твори о. д-ра Костельника

Окремий розділ серед богословських творів о. д-ра Костельника становлять його книги про дивні психічні й містичні прояви, що йому здебільше доводилось обсервувати на деяких релігійно перетворених одиницях. Сюди слід зачислити такі його твори: „Поява духів в Бродях", (1934 рік), 4 книги про Настю Волошин та її стигми" (1936 - 1937 рр), „Правда про стигматичку Євстахія Божняк" (1938 р) та журнальчик „Божі сліди" (1939 р).

Будучи вчителем богослов'я, Г. Костельник бачив, що не всіх учнів можна переконати самими тільки філософсько-розумовими аргументами. Здавалось, що треба ще доказів з життя, реальні факти з наявної дійсності. В тому числі серед інтелігенції модними були різні спиритичні експерименти. Спираючись на них, Г. Костельник думав найти нові докази на існування безсмертної душі, як теж на всі інші релігійні правди. Це мабуть і привело о. д-ра Костельника до студій над спиритичними явищами, містичними видіннями, чудесними uzдоровленнями.

В брошурі „Поява духів у Бродях" приведені протоколи 15-ти свідків-українських і польських інтелігентів м. Бродів. Всі вони були переконані, що причиною дивних явищ в домі священика М. Демчинського був дух його вмерлого малолітнього сина Василька. Загубивши чуття реальності й контролю над собою, ці свідки (і не тільки вони) в своїй наївності надавали їм чудесне, надприродне значення.

Замість того, щоб тверезо оцінити „бродівські появлення" як звичайний спиритичний сеанс, Г. Костельник взявся доказати їх правдивість і відносити їх до категорії чудес.

Немає сумніву, що „Поява духів у Бродях" було написано під хвилимовим враженням і видана друком необдумано, не дивлячись на дозвіл митрополичного ординаріату. Не дивно, що появу цієї книжки в світі було зустрінuto з засудженням з боку багатьох газет і журналів, і спричинило авторові немало клопоту і неприємностей.

Не дивлячись на гостру критику своїх противників, Г. Костельник пише другу спіритичну книжку під назвою „Мойсей Вернигора, український Валаам” (1934 р.)

В першій частині автор доказує, що бувають люди ясновидючі, які можуть бачити майбутні події. До таких ясновидючих людей зачисляє він біблійних пророків, напр. Валаама, який передбачав події за тисячу літ наперед.

В другій частині Г. Костельник наводить предсказання Вернигори і стверджує, що багато з його предсказань вже сповнилися, (щодо гайдамаків і трьох розборів Польщі).

На зазначену книжку не було рецензій. Зате слідує чотири книжки, посвячені стигматизації Насті Волошин, мали широкий розголос і спричинились до популяризації її імені. Ось ці книжки Г. Костельника.

„Настя Волошин” — дівчина зі стигмами”. Перша частина — історія стигматизації. (Львів 1936 р., стор. 139). „Настя Волошин — жертва на показ”. Друга частина — „Екстази Насті” (Львів 1936 р., стор. 154). „Містичні образи Насті Волошин по всьому Львові, Перемишлю, Станіславу” (Львів 1937 р. стор. 31).

„Пояснення стигматизації” (Львів 1937 р. стор. 137).

В 1939-м році почав видаватися новий релігійний журнал „Божі сліди”. До початку війни — до вересня 1939-го року вийшло друком чотири його номери. В них публікувалися більшість статтів Г. Костельника про галицьких стигматичок (Настя Волошин, Євстахія Бохняк, Анна Груба, Параня Наконечна, Ольга Волошин і інш.) а також полемічні твори на містичні теми.

Треба признати, що змисломінені праці Г. Костельника за відомими причинами (профанація чудес, ложна стигматизація і т. інш.) не мають серйозного значення. Ось одна з багатьох свідчень говорить: „Надзвичайна ординаторська комісія для винайдення стигматизації Євстахії Бохняк, після трьох ісячного вивчення явищ, пов’язаних з її особою, не найшла в цих явищах нічого чудесного.”

Один із сучасників Г. Костельника, о. Іван Мащак, писав у журналі „Божі сліди” (число 4, стор. 121 — 128) „Чому саме о. Г. Костельник зайнявся нашими стигматичками? Шкода його доброї слави як письменника, через що на цій стигматизації він тільки тратить”.

Справа з стигматичками почала вже забуватися після закінчення другої світової війни, коли на древній галицькій кафедрі з’явився новий православний влади́ка архієпископ Макарій. З часом культ стигматичок серед місцевого галицького населення зовсім зник.

§ 7. Дрібні праці релігійно-церковного змісту.

Треба підкреслити, що тих праць так багато, що відразу охопити їх всіх просто неможливо. Тут нас будуть інтересувати матеріали, в яких автор висловлює свої особисті думки про майбутнє народа і греко-католицької Церкви в західних областях України.

Само собою розуміється, що Г. Костельник, уроджений і вихований в уніатстві, був замолоду вірним сином греко-католицької Церкви. Дякуючи митрополитові А. Шептицькому, він одержав філософську освіту і високі посади, був його широко відданий на протязі всього свого життя. Треба признати, що Г. Костельник завжди журився про майбуття греко-католицької Церкви.

З часом Г. Костельник помітив в унії багато слабих сторін. Одночасно в його серці появилася гаряча прив'язаність до величавого грецького обряду і до всього того, що дала нам в наслідство могутня колись Візантія. З належною енергією о. д-р Костельник робив все, щоб очистити наш церковний обряд від латинських домішок. З тієї причини він написав багато статей і дописів, в яких захищав східний обряд і засуджував насильно впроваджуваний серед місцевого духовенства celibat (безженство). Таким чином, Г. Костельник став духовним провідником східного, так званого візантійського напрямку в греко-католицькій Церкві за часів митрополита Шептицького.

Щойно друга світова війна зробила^В переконаннях Г. Костельника радикальний перелом. Людина світлого розуму, Г. Костельник зрозумів, що для потоплючої унії наступили останні години. Тож свій погляд він звернув в сторону Православного Сходу, став повністю на шлях Православ'я, а врешті, на Львівському Соборі в 1946 році Костельник розірвав зносини з Ватиканом і приєднався до Руської Православної Церкви.

20-го вересня 1973-го року минуло 25 років з дня мученицької смерті о. д-ра Гавриїла Костельника. Ми зобов'язані прослідкувати той шлях, яким йшов Покійний від унії до Православ'я.

Першою спробою боронити греко-католицьку Церкву від обвинувачень польських католиків була публікація Костельника:

„У відповідь д-ру проф. Смольці з нагоди його книги „Die russische Welt“ (Львів 1917 рік)

В ній наш автор старається довести, що зазначена книжка написана не об'єктивно. Вона мала інформувати німців про так званий „Руський Світ“, а на ділі в книжці було оплюгавлено все те, що для українців дороге й рідне. Оздоровлення греко-католицької Церкви д-р Смолька бачив виключно на католицьких основах, проти

чого виступив Г.Костельник. Він закінчує захист української Церкви патетичним утвердженням: „Хто з українців прочитає книжку п.Смольки, сей напевно станеться ще більш завзятим Українцем, ще більш непримиримим”.

У публікації „Народна чи вселенська Церква?” (1922 рік) Г. Костельник стоїть ще на позиціях римського богослов'я. Він стверджує, що католицька Церква являється вселенською і до неї, як єдино правдивої Христової Церкви, повинні приєднатися всі інші народні (православні) Церкви.

Через деякий час Г.Костельник починає сумніватися в тому щоб православні добровільно об'єдналися з Римською Церквою. Це яскраво показали події на Волині, де польська влада поширювала „нову унію” при допомозі своїх католицьких монахів з метою полонізації українського народу.

В тих умовах ревні уніати, в тому числі й Г.Костельник, ставили перед собою таке питання: „Що буде дальше з унією^В Галичини, яке її майбутнє?” На це питання він дає відповідь у статтях, надрукованих в „Ниві” на протязі 1924–1926 рр. під загальним заголовком „Доля унії”.

Виходячи з такого положення, що доля Церкви залежить від долі й характеру народу, Г.Костельник додає, що москалям і полякам приналежний максималізм, а українцям — мінімалізм, який був причиною тому, що вони завжди перебували під чужим впливом. Він передрікав неминучий упадок „нової унії” на Волині: „Унія діє там на шкоду українцям, у полонізаційних цілях... При найближчому випадку (волиняни) повернуться до Православ'я... Камінь на камені не залишиться від польської унії ... до тижня...”

Можна дивуватися, як докладно Г.Костельник предсказав долю унії. І це в той час, коли здавалося, що унія добивається все нових і нових триумфів.

В праці „Наша доля” (щоденник „Мета” 1934 р. число 37– 44). Г.Костельник констатує, що становище українського народу під владою пансько-католицької Польщі безнадійне. За його думкою, перше тисячоліття Християнської Віри^В пройшло під могутнім впливом Сходу, другім тисячолітті домінуюче значення мала римсько-католицька Церква, а наступне третє тисячоліття — проходитиме під гегемонією Слов'янського Світу. Про майбутнє українського народу Г.Костельник пише:

„Український народ зможе цвісти щойно тоді, коли зросте щастя греко-християнського світу. А що^В нових віках живий осередок того світу творить російський і український нарід, то з того виходить, що щастя українського народу йде в парі зі щастям

російського народу".

В 1926-м році, на сторінках „Діла" появилася стаття о.д-ра Г.Костельника під гучним заголовком: „Нова доба нашої Церкви". У зв'язку з тим, духовенство просило Костельника пояснити, як можна реставрирувати стару Візантію. В своїй відповіді Г.Костельник писав, що в інтересах унії її необхідно очистити від усяких історичних хиб. А це можливо було тільки тоді, коли галицькі уніати зможуть повернутися до єдинства віри I-го тисячоліття. З цієї відповіді видно, що вже тоді Г.Костельник проявляв симпатії до Православ'я.

Полемізуючи з газетою католицького напрямку „Новою Зорею" о.д-р Костельник написав знамениту з літургічної точки зору статтю під заголовком: „На ясні зорі, на тихі води". („Нива", 1928-й рік число 3-6). В ній Г.Костельник доводить, що у галицьких уніатів немає причини боятися православних, бо дійсна загроза для унії йде з боку польського агресивного католицизму (приклад — доля православної Холмщини.)

В іншій своїй праці „Ідеологія унії" Г.Костельник відмічає, що на практиці уніати являються авангардом римської Церкви і головуючих націй в їх боротьбі зі східною Православною Церквою. Їм готується сумна доля яничарів, в противному разі їх будуть осуджувати, що мов би, вони не дійсні християни-католики.

Друга світова війна і перемога Радянського Союзу зробили перелом у переконаннях о.д-ра Костельника. Йому стало ясно: в нових умовах унію не спасти, її чекає неминучий крах. Уніатська ієрархія була засліплена, не бачила нових більших змін у світі. В результаті греко-католицька Церква в Галичині залишилася без духовного керівництва.

Таке положення в галицькій Церкві не могло довго існувати. Костельник робить старання, щоб спасти Церкву від остаточного її розвалу. За дозволом Радянського Уряду Г.Костельник очолив „Ініціативну групу по возз'єднанню греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою."

Саме в цей тяжкий і для Церкви і для народу час Г.Костельник написав дуже важну працю: „Апостол Петро і римські папи, або догматичні основи папства". (1945 рік) і розсилав спеціальне звернення „До Всечесного греко-католицького духовенства в західних областях України" (воно було надруковано окремою брошурою 25-го травня 1945-го року). Наш богослов пояснював духовенству, що унію в Польщі придумала шляхта та ієзуїти з метою колонізації українського народу для „знищення Русі".

Дальше у Зверненні говорилось: «Сумно нам і прикро, що наші єпископи не зорієнтувались ні в політичній, ні в новоствореній ситуації й хвиля життя перейшла їм понад голови. А ми лишилися наче на розбитому кораблі: без керманича. Що воно не може лишитись так на довгий час, це самозрозуміло... Оцим повідомляємо, що з дозволу Державної Влади утворилась Ініціативна група по возз'єднанню греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою з осідком у Львові. Її метою є вивести нашу Церкву з безвладдя та безвластя, в якому вона опинилась...»

8-го березня 1946-го року у Львові був скликаний Собор греко-католицької Церкви, який устами 216-и делегатів вирішив зірвати відносини з Римською Церквою і приєднатися до Руської Православної Церкви. В той спосіб упала унія, яка проіснувала в Галичині 245 літ. Наступила дійсно «нова доба нашої Церкви», про яку стільки літ мріяв о.д-р Г.Костельник.

Заслугою о.д-ра Костельника слід вважати підготовку і видання ним книги: «Діяння Собору греко-католицької Церкви — 8-10-го березня 1946-го року у Львові». (Львів 1946 рік) Вона являється важливим історичним документом, тому що висвітлює найважливіше переломове явище в житті галицької Церкви.

Особливий інтерес являє собою доповідь Костельника на Соборі: «Мотиви возз'єднання греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою». Перші мотиви — політичного характеру, другі — догматичні помилки Римської Церкви. Як колись політичні міркування були домінуючими при заключенні унії, так і тепер, серед нових політичних обставин, галицьке духовенство повинно з-за подібних політичних мотивів залишити небажану унію.

Твердження римських теологів, мов би, причиною упадку унії були переслідування з боку православних, Г.Костельник вважає неправдивим: «Для великої і сильної релігійної ідеї ніякі переслідування не страшні. В огні переслідувань релігія ще більше скріплюється та утверджується, освячується. Православ'я видержало і перенесло довговікове магометанське ярмо, витримало й усякі переслідування від наїзників латинян. А унія? Вона нігде не мала життєвої сили. Чому? Тому, що унія не має кореня. Вона тільки штучний твір, лихе насіння».

О.д-р Костельник є такої думки: що вже прийшов кінець римсько-німецької гегемонії в світі:

«Завдяки перемогам Радянського Союзу, римсько-німецька гегемонія розтрощена на віки, невже і нині ми ще будемо нести на собі неславу унії? Це був би доказ, що ми в душі ще не відчистилися від польського намулу, що не доросли духом до нинішньої великої дійсності...»

"Історія нашого народу, — писав Костельник, — оскільки вона світла, зв'язана з православ'ям. Унія — це історичний спогад, пережиток і символ упадку нашого народу".

Гегемонія романського світу належить до минувшини, а майбутність належить до слов'янських і англосаських народів. Навіть у революції вже нині не передусь романська Франція, а слов'янський Радянський Союз. Папство є виразником слави романського світу. Невже ми будемо жити і працювати для слави і розросту романського світу, який вже нидіє? А не будемо працювати для слави й розросту слов'янського світу, час якого настав?" (стор. 67).

Закінчуючи свої міркування відносно політичних мотивів повороту греко-католиків на Православ'я, о. д-р Костельник з захопленням пише: „Дякувати Богові , ми вільні і хочемо одним серцем і одною душею прославляти Бога й Христа Господа з нашими найближчими братами: з православними українцями, росіянами, білорусами і з усіма православними народами. Аджеж Православ'я є історичною Вірою Слов'ян, бо Слов'яни є наслідниками царгородських Греків. Хочемо, щоб наше релігійне серце було не в Римі, який нам нічого не дав, який навіть для нас, уніатів був мацухой, а щоб воно було в Києві, який є Матір'ю всієї Русі, й у Москві, яка є оборонною силою всієї Русі і всіх Слов'ян" (стор. 69)

Очевидна річ, що така важлива справа, як перехід з католицизму в Православ'я, не могла спертися тільки на політичних аргументах . Треба було в доповіді порушити й догматичні проблеми. Розглядаючи головні католицькі догми (примат папи, „ походження св. Духа „ і від Сина", непорочне зачаття Пресвятої Діви) , о д-р Костельник шляхом логічних міркувань доводить їх розумовими аргументами до абсурду. Треба було ще пояснити делегатам, вихованим в католицькому дусі, й саму назву „ Все-русська Церква". От як це зробив о. д-р Г. Костельник:

„Назва Руська Православна Церква походить від Православної Церкви Київської Русі, звідки походить^і назва „Русь". Вона з'єднує в собі Православ'я українського, великоруського й білоруського народів у тій же мірі, як сама Київська Русь історично з'єднувала український, великоруський та білоруський народи. Київська Русь — це колыска історії всіх цих народів. Коли б хтось побоювався, що така єдність з Руською Православною Церквою потягне за собою русифікацію нашої західно-української Церкви, то я вказав би на той факт, що Православна Церква в нинішніх часах не може не погоджуватися з національними принципами, які наша держава признає. Ми в Україні і українці, а цього нам і в Церкві ніхто не відбере" (стор. 75).

Свою доповідь на історичному Львівському Соборі о. д-р

Костельник закінчив словами вдячності Радянському Урядові за те, що визволив нас і возз'єднав нас і всі українські землі, а тим самим дав змогу стати на великий шлях церковного відродження і возз'єднання.

§ 8. Публіцистична творчість о.д-ра Костельника

Коли б хто сумнівався в тому, чи о.д-р Костельник справді талановитий поет, філософ і богослов, то таки немає найменшого сумніву в тому, що він був хорошим публіцистом. Це признавали і його вороги. Одна польська газета писала, що публіцистичний талант Г.Костельника викликав визнання і його гарячих сторонників, і нездержаних ворогів.

Відразу треба підкреслити, що публіцистика Г.Костельника дуже обширна: вона охоплює багато тем, переважно церковно-релігійного змісту. Тут ми зустрінемо праці історично-описові, обрядово-літургичні й суто богословські. Вони розкидані по різних газетах, журналах, окремих виданнях.

І. Історично-описові праці.

Статтей такого характеру у Г.Костельника немало. В них переважно розглядаються церковні відносини серед уніатів у Галичині й поза її межами.

Серед статей цього циклу для нас представляють більший інтерес статті „250-літній ювілей духовної семінарії в Загребі" (1931 р. XII) і „Крижівська єпархія" („Нива" 1932 р. , числа 4 - 6 , 1933 р. числа 4 - 5). З них довідуємося про долю українських переселенців в Бачці, Боснії й в Славатії, а також про долю греко-католицької Церкви в Югославії взагалі. Єпископом тамошніх уніатів в 1904-м році був призначений о.д-р Д.Няраді, з походження українець, недавній ректор духовної семінарії в Загребі, в якій провів свої молоді літа Гавриїл Костельник.

Ця семінарія в Загребі мала бути взірцевим інтернатом, в якому виховувалась українська і хорватська молодь. Про ту уніатську духовну семінарію дуже тепло відзивався Г.Костельник у зв'язку з 250-літнім ювілеєм.

Крім того, працюючи у Львові, Г.Костельник був постійним автором „Календаря югославських русинів", який видавався в його рідному селі Керестурі з 1921-го року. В числі інших статей там були публіковані такі, як „Яка наша народна назва?" (1921) „Дзе спада наша бешеда?" (1922) , „О нас" (1928 р.)

„Чо сом постал Українець?" (1935 рік).

Немало статей було написано про життя, досягнення і невдачі греко-католицької Церкви.

Великий інтерес для нас представляє стаття „Унія в еволюції" („Нива" , 1928 р. ч. I). В галицькій унії Г. Костельник бачив два ідейні напрямки: візантинізм і латинізм. Постулат латиністів : „ Чим більше зближуємося до латинської Церкви під кожним оглядом, тим краще для унії". Девіз візантійців: „ Маємо свій рідний обряд, і в його рамках треба нам розвивати наше церковно-релігійне життя".

Як представник „візантійського" напрямку, він суворо осуджує поступок двох уніатських владик у справі примусового введення celibату (безженства для священників) серед галицького духовенства .(Целібатна реформа та її наслідки" („Нива", 1925 рік число 2) та „Що даліше?" . Якщо цю справу і даліше зверху форсувати підкреслює Костельник, — то можна чекати сумних наслідків: в крайньому разі появиться відповідь реакції в формі протилежної крайності.

В статті „Значення національної польської православної Церкви" („Нива" , 1926 р. число 10) Г. Костельник дуже тонко підмітив: „Скільки польський елемент зискав на східних рубежах коштом насаджувння „нової унії", стільки саме стратив він у корінній Польщі на користь Православ'я." І це писав греко-католицький священник на сторінках католицького журналу, не боячись виявити свої симпатії до православних...

Накінець, до історично-описових статей треба ще віднести публікації : „Зі Львова до Риму" („Діло" 1925 р. ч. 229 -249) і „По Італії" („Нива" , 1927 р. ч. 7 -8). В них подані враження від першої паломничої подорожі галицьких уніатів у Рим літом 1925-го року, в якій приймав участь і Г. Костельник. Саме тоді, будучи у Ватикані, він побачив не одну римську неправду. На жаль, зазначені статті написані не цікаво, в них у більшості поданий сухий матеріал з описом історичних пам'ятників.

Немало статей Г. Костельника на історіософічні теми було опубліковано на сторінках католицького щотижневика „ Мета" („Атеїзм релігії", „Католицька і національна ідея у слов'ян", „Джерело нашої надії", „Проблеми вічності" і інші).

В статті „Епохи в історії Церкви" Костельник намагається передбачити шляхи розвитку християнства. Він пише, що всесвітню історію Церкви слід ділити періодами не по світських, а по церковних відзнаках і поділити її на 6 періодів:

1. період розповсюдження християнства (до 337 р.)
2. період — розвиток церковних установ (до 735-го року)
3. період — розділ східної і західної Церкви (до 1504 р.)
4. період — розквіт західної Церкви, упадок східної (до 1354-го року)
5. період — визнання протестантського руху окремим віровизнанням
6. період — вплив французької революції та російського атеїзму.

Як бачимо, кожний період продовжувався приблизно 300 років. Виходячи з цього, Г. Костельник стверджує, що незабаром в історії Церкви наступить поворот, — почнеться

7. період, а в ньому наступить поворот до старо-християнської грецької культури.

2. Літургично-обрядові статті.

Наслідком першої світової війни і майже дволітнього перебування в Галичині російських військ, серед місцевого уніатського духовенства зросло заінтересовання літургично-обрядовими справами. У спірних літургичних питаннях о. д-р Костельник завжди ставав на стороні православних. Власне ті літургично-обрядові статті в „Ниві“ з'єднали йому розголос та мимохіть зробили його корифеєм так званого візантійського напрямку в галицькій греко-католицькій Церкві.

Першою статтею о. д-ра Костельника на обрядові теми слід вважати статтю під заголовком: „Пережитки в нашій літургії“ („Нива“ 1918 р. числа 3-4). В ній автор зауважує, що назріла необхідність скликання Собору по літургичних питаннях. Але ще й до того слід впроваджувати деякі невідкладні зміни при відправі св. літургії. Зауваження о. д-ра Костельника актуальні і по сьогоднішній день, оскільки ще досі не нашли повного впровадження в богослужбову практику.

2-го березня 1918-го року уніатські владики зібралися на конференцію у Львові, на якій було рішено запроваджувати обов'язковий celibat для кандидатів духовного стану й заборонити вживання за богослуженням слова „православний“; замість того слова можна було вживати вираз „правовірний“.

Як знаємо, галицьке духовенство і місцева інтелігенція одностайно виступали проти celibatu, а у відношенні вживання слова „православний“ виступив з короткою довідкою о. д-р Костельник („Нива“, 1920 р. число 3).

Назву „католикос“ (повсюдний щодо простору¹ часу) зберігала західно-християнська Церква. Східні християни прийняли ще назву „ортодоксос“ (правовизначаючий, у відношенні до рішень I-го Вселенського Собору). На думку о.д-ра Костельника, український переклад (та й російський) „православний“, „правовірний“ не відповідає повністю змісту грецького слова.

Однак, вислов „православний“ в східній Церкві вживається багато століть, а грецька Церква користується ним від часів патріарха Фотія. Виразом „православний“ грецька Церква відрізняється офіційно від римської, яка всупереч забороні вселенських Соборів відважилась внести до Символу віри додаток „і Сина“.

Дальше о. Костельник доводить, що галицькі греко-католики це „православні“, які признають не тільки рішення 7-х Вселенських Соборів, що відбувалися на Сході, але й рішення інших Соборів, які відбувалися на Заході в II-му тисячолітті нашої ери. Отже різниця між греко-католиками і православними є те, що ті останні знають не 20 Вселенських Соборів, а тільки 7 і називають їх святыми.

Після першої світової війни серед православних українців почала ширитися тенденція заступити давню старо-слов'янську мову живою українською мовою. В загальній дискусії взяв голос й о. Костельник, який виступив зі статтею „Значення старослов'янської церковної мови“ („Нива“ , 1911 ? рік , числа I-2, ст. 16 - 20 , 52 - 57)

О.д-р Костельник стверджує, що первісно слов'янська мова була корисна для наших предків. Тоді було переконання, що є три святі мови (грецька, латинська, єврейська). Церковна мова стала основою великої слов'янської літератури. Тенденція ввести в богослуження практику живу народну мову являється цілеспрямованою. „Річ так мається , що скорше чи пізніше до того мусить прийти... Грецький обряд так побудовано, що рішуче вимагає, щоб богослужбова мова була для народу зрозумілою“.

Тематично близькі до розгляненої роботи є статті „Наша церковна мова“, „Як нам вимовляти церковно-слов'янські слова“ та інш. Тієї ж точки зору про необхідність націоналізації церковної мови притримувався й уніатський священник о.д-р С. Картух, який видав „Граматику церковної мови“ (Львів 1929 р.) з метою очищення нашої церковної мови від явних русофізмів.

Багато розголосу викликала свого часу стаття о. Костельника „Так собі думаю“ („Нива“ 1927 р. ч. 9), в якій він виступає проти практики в галицькій Церкві служити літургію на попередньо приготованих, вирізаних і засушених агнцах, які нагадували

латинські сплатки, з тією тільки різницею, що не були округленими, а квадратні. „Сухі, діраві і криві наші жертви, то й доля наша, яку Бог дає, суха, дірава, крива ... Уніати Галичини, чи не тільки такі ваші жертви — чи не така ваша нещасна доля?" . І далі повчає: „Наш літургічний хліб повинен бути таким, яким був хліб на Тайній вечері: показний і світлий, гідний достойних гостей”.

Після кількарічного затишшя в обрядних справах появляються статті Г.Костельника: на літургічні теми — „Більше богослужень нараз” („Нива” 1936 р. ч. 7-8); на обрядові теми: „Божі гроби” („Нива” 1938 р. ч.5). Автор їх був підписаний „Обсерватор”. По тону і стилю статті припускаємо, що вона належить перу Г. Костельника, як і стаття „Нерукотворний образ Матері Божої в Чайковичах”. Нагадаємо, що саме о.Костельник більш за всіх цікавився і обрядовими справами і стигматичними явищами. Треба тут нагадати, що багато богослужбових вказівок о.д-ра Костельника були здійснені по всіх галицьких церквах, але вже після його смерті.

3. Статті богословського змісту.

Першою спробою о.Костельника в писанні богословських розправ була біблійна студія, що появилася на сторінках „Ниви” в 1911-м році, ч. II-I7 під заголовком: „Книга Еклезіаста”. Її написав о.Костельник ще в студентських роках. В цій статті молодий богослов доказує, що згадана книга старого Завіту, з якої говориться про щастя людини, є твором одного автора. В книзі „Еклезіаста” показано стан душі людини, яка не вдовольняється нічим земним, а прагне і тужить за вищими ідеалами.

В 1917-м році, після закінчення філософської освіти і кількох років праці, Г.Костельника призначають редактором церковного журналу „Нива”, який виходив у Львові з 1904-го року. З-поміж усіх редакторів цього журналу довше всіх його редагував о.Г.Костельник — з 1917-го до 1929-го року. На сторінках „Ниви” о.Костельник опублікував багато критичних, філософських та богословських творів, масу дрібних статей і рецензій. Крім того, Костельник друкувався і в інших журналах. В журналі „Богословія” побачили світ такі його праці, як „Теорія Ейнштейна” (1923 р. ч. I- 2), „Матерія й дух” (1934 р. ч.3-4). „Поняття матерії в старовинних атомістів і в нинішній фізиці” (1934 р. ч.4). В літературно-громадському журналі „Дзвони”, крім новел, віршів, нарисів, були опубліковані богословські роздумування о.д-ра Костельника „Божє свідомість” (1935 р. ч.II), „Розмови з Христом” (1938 р) „Основи теїзму та атеїзму” (1939 р. ч.5-6) та інші.

Протягом 1946-1948 рр. на сторінках „Православного Вісника“ появилось багато статей о.д-ра Костельника, які можна поділити на три основні групи: 1. історично-статистичні, 2. екзегетично-проповідницькі, 3. богословсько-догматичні. Серед статей останньої групи треба відмітити статті: „Як римські теологи воюють“, „Догматичні й дисциплінарні зміни в зв'язку з поворотом до Православної Віри“. „Великі святі — Кирил і Мефодій“, „Розвиток папства в перших п'яти віках“, „Ватикан і Православна Церква“, „Римська Церква і єдність Христової Церкви“ та ін.

Вже в перших номерах „Єпархіального Вісника“ зустрічаємося з богословськими трактатами о. Костельника, в яких він, вирішуючи спірні проблеми, стає на сторону православних. Від публікацій до публікацій він щораз гостріше виступає проти папських привілеїв та агресії Ватикану проти Східної Православної Церкви.

У цьому плані особливо виділяється така солідна робота, як „Непомилність папи і римської Церкви“, яка опублікована була в 1947-м році на сторінках „Єпархіального Вісника“. В ній о. д-р Костельник видвигнув проти римсько-католицької Церкви всі найважливіші догматичні закиди, які коли-небудь видвигалися православними або протестантами. Автор яскраво зображує ті політичні мотиви, які привели до проголошення догми про „непомилність римського папи“ і глобальні і настирливі претензії у відношенні панування над всім християнським світом. Потім о. д-р Костельник висвітлює факти з історії римської Церкви, які свідчать, що папи римські виступали проти рішень вселенських Соборів, обмежували основні правди християнської віри, в залежності від політичного становища змінювали своє наставлення до головних католицьких догм і т.ін.

Бувші уніатські священики, виховані в католицькому дусі, які знали богослов'я лише з латинських підручників, вороже ставились до нового наставлення Г. Костельника до релігійних проблем і не переставали дивуватися такій швидкій, як їм здавалося, духовній метаморфозі о. д-ра Костельника, який не менш як десять років тому був прихильником римського папи і захисником католицької Церкви. Ми-то вже знаємо, що духовне переродження о. д-ра Г. Костельника — це був процес складний, довготривалий та закономірний. Не відразу прийшов о. д-р Костельник і до нових переконань, і до нової віри.

З початку 1948-го року о. Костельник опублікував свою нову богословську роботу „Примат латинської Церкви й уніатські Церкви“. В ній автор розрізняє три примати: примат міста Риму, примат римського папи та примат римської Церкви взагалі.

Латинська Церква назвала себе католицькою, маючи на увазі своє географічне положення, а східна Церква прийняла назву „Православна“, стверджуючи тим правдивість своєї віри. Щоби зорієнтуватися в змісті цієї публікації, наведемо деякі найбільш характерні висказування: „За римсько-католицьким поняттями Христос віддав Риму свою Церкву в приватну власність"... „Христову віру в Римі поставлено нарівні з римською династією, з папською владою... Таким чином, згідно римської догматики, для спасіння ще не вистачає одної Христової Віри, а ще обов'язково необхідна папська юрисдикція". „Папа — це наче сам Христос: непомильний вчитель і самодержець усієї Церкви... Папа, що стоїть над Вселенським Собором, судить усіх єпископів кожного окремо і всіх разом... Патріархи в порівнянні з папою нічого не значать: вони мають тільки ті права, які їм признає папа. Папа є джерелом всієї влади і прав у католицькій Церкві. „...Ми, бувші уніати, випробувавши на собі всі експерименти Ватикану, повинні перед усім світом сказати, що єдність між східною та західною Церквами до того часу буде неможлива, доки Ватикан не відмовиться від своїх трьох узурпированих „божественних приматів“.

Очевидно, подібні висказування о.д-ра Костельника були надто дразливі для багатьох галицьких священників, які призви членів ставитись до католицької Церкви з найбільшою пошаною і довір'ям. Тож проти особи протопресвітера Костельника почали виступати особливо запеклі уніати, які воліли відректись від священства і піти на світську роботу і навіть бути засланими або й виїхати закордон, як піддатись під юрисдикцію Руської Православної Церкви.

Обурення проти о.д-ра Костельника зросло, коли тільки розійшлася звістка, що він поїде в Москву, щоб там брати участь у святкуванні 500-літнього ювілею автокефалії Руської Православної Церкви. І, дійсно, о.д-р Костельник виступив там з двома доповідями: „Ватикан і Православна Церква" і „Римська Церква та єдність Христової Церкви". Вони написані в строго протикатолицькому дусі та являються вислідом його чотирирічної богословської праці, спрямованої на розвінчання римських планів щодо поневолення Церков Православного Сходу.

В доповіді „Ватикан і Православна Церква" о.д-р Костельник наводить статистичні дані, в яких стверджується факт агресії Ватикана і проти інших православних Церков (Болгарії, Сербії, Румунії й Русі). Костельник наводить кількість уніатів у різних частинах світу й підкреслює, що вони відкололися від своїх православних Церков з політичних поглядів.

Врешті він наводить кількість латинських місій, що працюють у різних країнах світу в інтересах та на славу Риму.

Друга доповідь Г.Костельника була виголошена на нараді Глав і представників автокефальних Православних Церков у Москві. Доповідач відмітив, що римська Церква називає себе католицькою в тому значенні, що вона найбільш поширена у світі і вважається за єдину правдиву Христову Церкву. Римські теологи вважають, що Православна Церква не єдина тому, що складається з різних національних Церков, і не є апостольська тому, що виникла в XI-м столітті.

Г.Костельник зауважує, що римська Церква неслухно присвоїла собі назву „католицька”. По правді, це локальна Церква міста Риму, яка в середньовіччі накинута свою перевагу і вплив романо-германським народам і створила зовсім нову Церкву — римокатолицьку, якої не було в I-му тисячолітті. „Це могло статися тільки тому, що римська Церква з бігом віків перейнялася психікою та претензіями стародавнього Риму... Без тієї слави й традиції давнього державного Риму папський Рим і римо-католицька Церква не могла б повстати ніколи. Насправді, не в апостола Петра, а в поганському Римі треба шукати підстав для католицьких догматів про римську Церкву та її єпископа”.

Не можна не навести в доповіді Г.Костельника ще один найцікавіший момент: „...Папи люблять хвалитися тим, що вони начебто є найбільші ревнителі й хранителі обрядів та традицій Східної Церкви. Але це являє собою своєрідний засіб привертати право — славних. А в дійсності користь від римської Церкви появляється тільки тоді, коли уніати уникають всього свого східного і лише залишають своє східне ім'я”.

Слід зауважити, що російський текст другої доповіді о. д-ра Костельника містить два директивні положення: 1. Провідники Православної Церкви повинні завжди мати на увазі те, що в Римській Церкві головним являється папство, а все інше — це тільки підпора папства. 2. Православна Церква повинна стремити до більшого внутрішнього^{го} єднання, щоби виступати як одна цілість, бо тільки тим способом зросте її моральна сила й авторитет.

Після повороту з Москви о.Костельник вже не мав спокою. Невідомі люди хотіли вночі вдертися до його мешкання. По телефоні посиляли йому погрози. Врешті, якийсь тип, відлюдок націоналістично-католицького підпілля позбавив о.д-ра Г.Костельника життя. Це сталося вранці 20-го вересня 1948-го року. Так впав жертвою своїх особистих релігійних переконань о.д-р Гавриїл Костельник

— гарячий поборник Православ'я на західноукраїнських землях.

§ 9. Полемічні твори о.д-ра Г.Костельника.

Гавриїл Костельник був не тільки видатним церковним публіцистом, але й талановитим полемістом. З-під його пера вийшло немало статей полемічного характеру, в яких він то атакує своїх противників, то захищається від їх закидів. У своїй полеміці Костельник спочатку обороняє греко-католицьку Церкву від численних закидів з боку шовіністично-католицьких чиновників, а згодом і від закидів з боку полонофільськи настроєних елементів всередині самої уніатської Церкви. Одночасно з тим о.Костельник воював з ворогами християнської віри та різними сектантами зокрема. Врешті, о.Костельнику доводилось виступати в обороні своїх власних думок і переконань. З приводу цього полемічну творчість Г.Костельника можна поділити на три основні групи: 1. Твори на захист уніатської Церкви від наклепів з боку поляків і прихильників західних впливів у Церкві. 2. Письма на захист християнської віри від закидів з боку атеїстів і сектантів; 3. письма в обороні власних творів і особистих переконань.

І. Оборона Галицької греко-католицької Церкви.

Тут перш за все треба відмітити згадану раніше статтю Г. Костельника „У відповідь професорові др.Смольці". Це — полемічний виступ проти книги проф. Смолки („Руський світ", Вена, 1916р) в якому обвинувачується галицька греко-католицька Церква (духовенство) в симпатіях до радикалізму й атеїзму.

Невідомий нам автор — товариш о.Костельника по школі — написав до журналу „Слово Польське" (21.XI.1920 р.) статтю під заголовком: „Душа Українська". В ній, між іншим, висловлюється сумнів, чи має український нарід які-будь релігійні засади. На доказ цього наводились слова самого Г.Костельника, сказані ним колись у приватній розмові: „Хай прийдуть вже більшовики, то будемо принайменш разом."

У відповідь на цю вилазку о.Костельник пише гостру полемічну замітку: „Ще про кс. М.Ст., або про психопатів, які з роду на рід не переводяться". В ній він говорить, що український нарід політично поділений на різні частини, стремить до возз'єднання всіх українських земель, а це в сучасних умовах можливо лише в союзі з Радянською Росією. Автор настирливо запитує своїх противників: „Чого ж ви хочете від нашого багатостраждального народу?... Будьте певні, що ваші плюгавлювання будуть свідчать проти вас..."

З приводу незначного інциденту в Успенській церкві м. Львова (москофіли прогнали з церкви українців, які тут співали народно-український гімн), шовіністична газета „Слово Польське” . помістила статтю під заголовком: „Rozkład cerkwi ”. В статті закликається польський уряд, щоб він у порозумінні з римським папою вглянув у церковні відносини уніатів та завів персональні зміни, коли цього зробити не можуть місцеві архіпастирі.

У своїй статті „В пам'ять нащадкам” („Нива”, 1938 р.ч. 12) о. Костельник різко критикує виступ польської газети. В ній він бачить натяк на план ліквідації галицько-уніатської ієрархії під претекстом, що дві унії в Польщі не потрібні, а вистарчає одна унія — „біригуалістична”, яка діє на Волині під протегуванням польського римсько-католицького єпископату.

. Полемічна стаття „ Їх погляди і стремління” („ Нива” 1929 стор. 300 — 304) появилася у зв'язку з публікацією в польській газеті „Слово” (м. Вільнюс) статті „ *Zawile zagadnienie*” стан унії на „кресах” Польщі. Автор публікації радить розповсюджувати тут католицизм , чим унію, бо унія — це зрада православ'ю, до того ж вона досі не вдалася ні полякам, ні українцям. Саме ці думки і наводить о. Костельник на сторінках „ Ниви”, щоб читачі знали, як самі поляки задивляються на свою теперішню „нову унію”...

Після першої світової війни в Галичині було утворено так звану Мадопольщу. Причому уряд закликав „русинів” до згоди з поляками, подаючи ^{як} приклад багатонаціональну Швейцарію.

В статті „ Фальшиві й правдиві аналогії” („ Нива” 1927 р.ч. 7) о. Костельник з гіркотою пише, що Малопольща — не є Швейцарією для місцевих українців. Аджеж тут поневолені вони й стратили навіть ті мінімальні права, які мали за часів Австрії. Сама назва „ українець” тут заборонена, є тут тільки „русини”, але без Русі. На Великій Україні тай в Чехословаччині українізується зараз державний апарат, а в Малопольщі всі установи (школи, суд, пошта, залізниці) в польських руках. Цю статтю о. Костельник закінчує запитанням: „Чи отже се ті обставини, в яких полякам і українцям у Польщі може бути добре, як німцям і французам і італійцям у Швейцарії?”

В листі до Впреподобного о Кривошанина Б. („ Нива”, 1924 стор. 189— 193) о. Костельник дає відповідь в справі celibatu. При тому о. Костельник перестерігає перед загрозою, яку може принести галицькій Церкві насильно насаджуваний celibat. А в статті „ *Respite Finem* ” о. Костельник пропонує компромісне рішення цієї проблеми: нехай кандидати на священничий сан добровільно , коли вони цього бажають, відрекаються від родини

в ім'я Церкви, як це каже св. євангеліст Лука) XIV, 26).

В статті „На ясні зорі, на тихі води" („Нива" , 1928 р. 3-8) о. Костельник полемізує з журналом „Нова Зоря" і доказує, що галицьким уніатам немає потреби лякатися православних, а скоріше боятися католиків-поляків, які мають намір винародовити їх протягом 20 найближчих літ. З метою загальнонародної оборони о. Костельник радить звернути належну увагу на наш східний обряд і очистити його від латинських впливів.

Г. Костельник притримується думки, що „ з пропагуванням ненависті до всього, що нас у церкві різнить від латинян може вирости тільки руїна нашої Церкви, а не її розквіт"... „Ми свідомі того, що тільки ніжна й повна любов до нашого східного обряду може запевнити нашій Церкві будучність і розвій".

В американському журналі „Католицький провід" з'явилась стаття „Рим і Візантія", в якій переповідалась історія „гнилої Візантії" в протиріччі до „квітучого Риму". Цю статтю передрукувала „Нова Зоря" (1928 р. ч. 6) і додавала ще деякі виїмки зі статті Панейка „Наше візантійство" („Діло" 1928 р. ч. 6) .

О. д-р Г. Костельник в своїй полемічній публікації „ Де хаос?" („Нива" 1928 р. ч. 2 , стор. 41-49) подає зміст зазначених статей і підкреслює, що дійсну причину хаосу в греко-католицькій Церкві він бачить у сектанстві , яке підкопує коріння унії і яке прийшло не з „гнилої Візантії" , а з квітучого Заходу".

„Звідки Українці приймали християнство?" („ Нива" 1928 р. ч. 4-5, стор. 183 - 185) — під таким заголовком проф. Томашівський написав статтю в „Новій Зорі" (1928 р. ч. 27-28) . Він твердив, що княгиня Ольга посилала послів до німецького імператора і просила у нього священників для поширення християнської віри на Русі. Щож відноситься до Володимира Великого, то він прийняв християнську віру не з Візантії, а з сусідньої Болгарії, яка тоді мала свою автокефальну Церкву.

У зв'язку з цим, о. Г. Костельник опублікував під тою ж назвою статтю і дав таке пояснення: „ Ми не боремося за історичну Візантію... Ми боремося тільки за те, що нам історія нашої Церкви передала в спадщині, отже за те, що є нині і що має бути завтра... Хочемо, щоби в нашій Церкві повне і виключне право на життя мало те, що дійсно і синтетично є її, а не те, що чуже, і розбиває суцільну синтезу нашої східної Церкви."

У відповідь на статтю Г. Костельника „ Наша церковна мова" („Діло" 1929 р. ч. 6) о д-р Т. Галушинський , ієромонах базиліанського ордену, звинувачував о. Костельника начебто в тексті ап.

Павла (Кор.І4,І8-І9) бачить натяк на те,що під час богослужень можна користуватися рідною мовою (див. „Нова Зоря" І929 р. ч. 5 - 6.) - „Думка і наука Церкви в питаннях літургічної мови").

О.д-р Костельник у відповідь на репліку „Засадничі різниці" („Нива" І929 р. ч.2 ,стор.4І-47) подає зміст своєї статті, зміщеної в „Ділі" (зміст її совпадає з надрукованою в журналі „Нива" статтею про значення церковно-слов'янської мови) і всеж таки стверджує,що не далеко той час,коли в Галичині буде введено рідну мову церковного богослуження.

Цю точку зору поділяв не тільки о.Костельник.Про це свідчила редакційна пошта „Ниви". В своїй замітці „ На підмогу"(„Нива " І929 р. ч.2 ,стор. 29 - 30) о.Костельник наводить ^ївїмки тих листів,а також посилаєть^{ся} на видатних російських істориків Голубінського і Знаменського,які в своїх працях не виступали проти вживання живої рідної мови для церковної служби.

Невідомий автор вмістив у „Новій Зорі" (ч.І0,І929 р.) статтю „Наша церковна мова та її проти~~в~~ники". В ній в образливій ~~формі~~писалось про Костельника,мовляв, він сам ~~не~~ є „ніяким авторитетом на полі історії культури ,хочби й самої української".

Замість відповіді о.д-р Костельник подає полемічну мініатюру, в якій нагадує підстави честної полеміки: а) не вільно викручуватись особистими нападками,де необхідно дати річеву відповідь; б) не слід перекручувати думок свого противника ,а треба вірно їх передавати.

В статті „ Чи існує греко-католицька релігія?" („Нива", І93Ір. ч. 9) о.Костельник полемізує з одним польським священиком,який на сторінках клерикальної „Газети кощельної" проєктував називати наших уніатів „римо-католицької релігії грецького обряду" . О. д-р Костельник ,жартуючи, пише,що в такому випадку латинників слід називати „латинни~~к~~ами римсько-католицької релігії римського обряду".

На жаль,розміри цієї роботи не дозволяють нам дати характеристику всіх полемічних виступів о.д-ра Костельника і навіть найважливіших з них.

Тут ми розглянули лише найбільш інтересні з них ,які не загубили своєї актуальності і в наш час.

2. Оборона християнської Віри.

На захист і оборону християнської віри взагалі і проти сектанства зокрема о. д-р Г.Костельник виступав у багатьох своїх публікаціях. Тут ми відмічаємо найбільш характерні з них.

В статті „Процес ³ропаду атеїзму за останні роки" („Нива" 1920 р. ч.І стор. 4-17) о.Костельник писав про занепад атеїзму в ¹світі. Тут він розрізняє атеїзм теоретичний (у творах вчених людей) і практичний (програми політичних партій). Обидва вони, на думку автора, зазнали великих втрат внаслідок першої світової війни і людських терпінь і страждань.

„Письма з Парижу" — так називалась рецензія Г.Костельника на нарис М.Гудницького з нагоди празднування дня Жанни д'Арк у Франції. Ці нарис о.Костельник критикує за їх атеїстичну за-
краску.

Проти протестантського руху в Галичині і відповідної літератури о.Г.Костельник виступає в статті „Principis obsta " (Нива, 1925 р. ч.ІО). Разом з тим критикує книжку проф. М.Грушевського „Із історії релігійної думки на Україні", написаної в протестантському дусі.

Статтю „Propter cinus " („ Нива" 1926 р. ч.7-8) о.д-р Костельник пише проти священників-вимагателів, які не виконують церковних обрядів, якщо не одержать багатого гонорару.

Відомий американський фізик А.Ейнштейн, праця якого „Релігія і наука" в перекладі публікувалась у газет „ Діло" (І7.XII. 1930 р.) розповсюджував ^у ній нові протихристиянські думки про „космічну релігію". Г.Костельник у замітці „Шкідливий фейлетсн" у „Ділі" доказує, що християнська віра безперечно необхідна для виховання людини і дуже корисна в суспільному житті.

Досить широку статтю про „Посмертне життя на основі св. Письма" („Нива" 1935 р. ч.9 ,1936 р. ч.2) о.Костельник публікує проти вчення сектантів. Стаття складається з трьох розділів: 1. Дослідники Біблії; 2. Св. Письмо і посмертне життя 3. Крутярства дослідників Біблії. Своє дослідництво проти біблійних сектантів о.д-р Костельник закінчує словами св. Павла: „Від правди відвертають слух, а до казок прихилиються" (2 Тим. ІУ,4).

3. Оборона власних думок і переконань

В творчості о.д-ра Костельника знаходимо чимало таких polemічних матеріалів, в яких він старанно захищає свої власні думки і переконання.

Ми вже мали можливість переконатися, як багато його філософсько-богословських думок, особливо в питаннях чистоти східного богослужбового обряду, повністю оправдалися. Трохи ризикованими в тих часах виглядали публікації о.д-ра Костельника в справі celibату, візантійства, а особливо щодо долі галицької української Церкви і українського народу взагалі.

Але треба тут зазначити, що в деяких питаннях о. Костельник помилявся. Маємо на думці не тільки його суспільно-теоретичні міркування, але перш за все його містично-богословські твори.

Хочеться звернути увагу читача на одну властиву рису в характері о. Костельника: свої думки і погляди, хоч би вони виявилися помилковими він захищав при всіх умовах, за всяку ціну. Розуміється, ми тут торкнемося не всіх, а лише частину публікацій, які відносяться до даної теми і мають відповідний інтерес.

Молодий студент богослов'я Ясеновський зробив переклад з німецької мови на українську „Католицьку апологетику”. Притому він самовільно додав до цієї книжки кілька виїмок з „Християнської апологетики” о. Костельника. Зкривджений автор заявив на сторінках „Ниви”, що це робить прикре враження, бо виглядає, начебто німецький вчений відписав в о. Костельника або навідворот.

Стаття „Наш напрям” („Нива” 1929 р. ч. 3 стор. 94—96) була написана під враженням письма одного священика, який робив закиди „Ниві” в тому, що журнал дуже захоплюється філософськими темами, які, на його думку, відносяться до компетенції журналу „Богослов'я”. Тут малося на увазі, безперечно, відома вже нам робота о. Костельника : „Спір про епіклезу між Сходом і Заходом”, чим був ображений автор і редактор в одній особі. В згаданій вище статті Костельник, між іншим, писав: „Правда, воно було б для Костельника краще, якби він міг тільки „бавитися філософічними темами”, а не мусів виписувати всяку всячину, вести дрібні полеміки на злободенні теми, корегувати всякі рукописи... Треба бути і орлом, що літає, і одночасно волем, що оре”.

В числі 10 „Ниви” за 1929 рік о. Костельник, покидаючи редакторський пост, офіційно прощався зі своїми одностудентами, підписчиками й читачами. Великий інтерес представляють у зв'язку з тим деякі його висказування, що вміщені в його прощальній статті „Для закінчення”, які характеризують не тільки його самого, але й ті обставини, в яких йому доводилось працювати:

„ З усіх редакторів нашої церковної „Ниви” я був найдовше за всіх, майже 10 років і в найтяжчих часах. Нові державно-політичні обставини, celibатська реформа, унія нового типу за сокальським „кордоном”, придумана польськими чинниками, агітація протестантських сект, розв'язання священичого товариства св. ап. Павла, частинна дисунія на Лемківщині, автокефалія й роздори в Америці і в Канаді... Вести редакцію церковного журналу в таких обставинах — річ надзвичайно трудна й ризикована...”

„ ... Виразно підкреслюю ,що це зовсім не означає капітуляції ідей,які пропагувала „Нива“. Життєздатні ідеї не капітулюють. Та й ми,котрі одушевленні тими ідеями ,не вмираємо!.

„Наша Церква може собі забезпечити будучність і правильний розвиток тільки тоді,коли в собі матиме мир і вдоволення,а православним не даватиме причини до розпаленої ненависти. Одинокую правильну розв'язку тих тяжких проблем подає засада,що ми Схід і Сходом маємо залишитися,бо в тому наша історія,наше ім'я і наша місія. Тим кінчаю,тим прощаюсь“.

Зрозуміло,що покинувши редакцію „Ниви“ , о. д-р Костельник не переставав активно виступати на сторінках цієї „ Ниви“ ,а також і в інших журналах.

4. Окремі статті і рецензії.

В останньому розділі нашої праці хочемо переглянути рецензії й оцінки о.д-ра Костельника ,подані ним на різні літературні твори світського й релігійного змісту.Переглядаючи їх,матимемо можливість переконатись,яким широким був круг заінтересовань о. д-ра Г.Костельника..

Першою спробою літературної критики о. Костельника слід вважати допис,вміщений в „Ниві“ за 1913-ий рік,стор. 47 - 50. В ній молодий рецензент хвалить свого бувшого о.ректора Д.Няраді за видання катехизму на бачванському діалекті.Згодом ця книжка дочекалась й другого видання.

На сторінках „Ниви“ ч.5,1921 р. ,стор. 272 Г.Костельник схвалює український переклад з грецького оригіналу„ Нового Завіту“,здійснений о.д-ром Ярославом Левицьким,професором Львівської духовної академії.

Негативно поставився Костельник до брошури о.М.Коритко, (Львів 192 р.) , в якій він,жонатий і багатодітний батько,виступає в обороні тих уніатських єпископів,які,за наказом Риму ,вводили в своїх єпархіях celibat,допускаючи до ієрейських свячень тільки безженних кандидатів.

В статті „Ідеал і дійсність“ („ Нива“ ,1925 р. ч 2- 3) о. д-р Костельник подає тут свої враження з прочитаної статті,поміщеної в одному хорватському журналі під заголовком: „Чому впав авторитет духовенства в народі?“ .Автор статті стверджує, що духовне життя в Загребській духовній семінарії набагато краще ,ніж у Львові. А одначе авторитет тамошнього духовенства сильно підупав з причин невідповідного ,аморального життя поодиноких зв'язеників.

Професор догматики львівської духовної академії о.д-р Йосиф Сліпий написав в чисто католицькому дусі книгу „Св.Фома з Аквіну і схоластика” . О. Костельник виступив у „Ниви” (1925 р. ч.10) з виключно глумливою критикою тієї книги. Очевидно причиною такої критики між Костельником і Сліпим був якийсь роздор, можливо, й спір про першенство в львівській духовній академії.

Рецензія „Зайві натягнення св.Письма ” („ Нива” 1927 р. стор. 217 – 222) на роботу російського вченого професора І. Малахова, який опублікував у сербському журналі „Християнски живот”(1927 р.ч. 3-4) дослід про перших свідків Христового воскресення. В ньому автор доказував, що стража при Божому гробі була не з римських воїнов, а з євреїв. Таке твердження о.Костельник вважає помилковим .Аналізуючи текст святого євангеліста Матфея (XXVII ,63-66) о.Костельник доказує, що тими воїнами були все ж таки римляни.

Невеличкий відклик „ Наумович – руським дітям” („ Нива” 1927 р. ,стор. 339) цікавий тим, що в ньому о.Костельник хвалить оповідання галицького публіциста-русофіла за його вмілий підход до дитячої душі. Очевидно, вже тоді о.Костельник симпатизував Росії й російській культурі, за що не раз дорікала йому польська клерикальна преса.

„Незвичайна книжка” („ Нива” 1919 р. ч.2) – так оцінив о.Костельник вже в заголовку своєї рецензії роботу В.Шурата „ В обороні Потієвої унії” . Ця книга, – твердить о.Костельник – „найкращий публіцистичний брильянт, неоцінене джерело пізнання унії в старій Польщі, заповітний дороговказ для нашого обрядового освідомлення”. Поява тієї книжки викликала такий переполох серед католицького духовенства, що митрополит А.Шептицький був змушений заборонити продаж тієї книжки. Весь наклад зложений був у Преображенській церкві м.Львова.

Позитивну оцінку дав о.Костельник книжці доктора В.Левіцького „Революційні течії в сучасній фізиці” на сторінках „Ниви” (1930 р. ч. 6).

„Релігія розпусти” („Нива” 1937 р. ч.4-8) так назвав о. Костельник свою критичну статтю, направлену проти книжки оповідань Олени Ржепецької („ Вічне полум'я” , Львів 1936р.). За його думкою, тут ми маємо справу з Винниченко в спідниці. О.Ржепецька хвалить свободну любов і висміює щасливий легальний шлюб. Як приклад, о.Костельник аналізує три її оповідання „ Манівцями ” , „Невгасима лампада ” , „Любов артиста”.

Подібну пропаганду так званої свободної любові в літературі. Костельник називає релігією розпусти, моральним раком, страшною духовною заразою, як тільки може бути в людській суспільності.

На початку 30-х років у Львові було організовано досить велику за тих часів друкарську фірму „Бібльос“. Її завданням було розповсюджувати католицький світогляд серед галицького населення. В друкарні „Бібльос“ найшли собі приміщення нові редакції журналів „Дзвони“, „Мета“, „Христос наша сила“.

О.д-р Г.Костельник був постійним автором тих журналів. Особливо часто він виступав у літературно-науковому журналі „Дзвони“. Там друкувались його твори — вірші, новели, нариси, богословські роздуми, а також багаточисленні рецензії на різні твори світських авторів.

§ 10. Заслуги о.д-ра Костельника .

„ Коли б ми вчених ділили на групи: аналітиків, які вивчають спеціальну галузь науки і пишуть причинки до даних наук; компіляторів, які сумлінно збирають наукові здобутки і укладають їх в систему, і вчених — творців, які в кожній ділянці науки знаходять щось нового, досі незнаного, то о.д-р Г.Костельника належало б зачислити до тієї останньої групи ”
(„ Дзвони“ , 1935 рік)

„Переглянувши духовну спадщину о.д-ра Г.Костельника, зокрема його поетичну, філософську, богословську й публіцистичну творчість, приходимо до переконання, що була це небуденна людина. Обдарений високим інтелектом, ніжним чуттям і буйною уявою, о.д-р Костельник багато написав високоякісних творів, що ними пишалися й захоплювалися його прихильники, а які не раз давали привід до численних реплік зі сторони противників.

Зараз доводиться нам дивуватися невсипучій праці, незвичайній енергії духа та великій плідотворчості о. д-ра Г.Костельника. Працюючи священником в Преображенській церкві м.Львова, він виконував ще й інші службові обов'язки: був викладачем науки релігії в середніх школах, викладав філософію й богослов'я у львівській духовній академії, робив доповіді для віруючої молоді, редагував церковний журнал „Нива“, брав участь у релігійно-церковному житті. І притому всьому мав ще час на літературну творчість. Дякуючи наполегливій праці і високим інтелектуальним здібностям, появилось друком багато його творів з різних ділянок: літературної, філософської, богословської. Крім того

о.д-р Костельник написав чимало публіцистичних праць на різноманітні теми, а також багато статей, дописів, рецензій, що всіх їх неможливо перерахувати.

Вже сучасники дивувались його незвичайній творчості, захоплювались його талантом. Майже кожна його праця, стаття, доповідь знаходили сторонників, які й писали йому похвальні рецензії. А траплялись і такі приверженці, що сліпо сприймали все, що тільки написав чи сказав о.д-р Костельник. Наприклад, свого часу редакція часопису „Український голос“, що виходив у Перемишлі, відкидала будь-яке підозріння^В помилковості тверджень і поглядів о. д-ра Костельника, признаючи його „найвищим умом серед сучасного українського духовенства“.

Одночасно з тим треба признати, що деякі праці о.Костельника спричиняли галасливий крик і бурю протестів з боку його противників. Маємо на увазі не тільки його містичні твори, в яких він сміливо висловлював свої душевні прагнення і як справжній фанатик, шукав у галицькій греко-католицькій Церкві незвичайних явищ, щоб за їх допомогою вивести її з темного і маловідомого загумінку в широкий культурний світ. Зараз усім нам ясно, що о.д-р Костельник таки помилявся у всіх своїх містичних дослідках. Але не можна погодитися з твердженням противників, начебто о.д-р Костельник помилявся і в багатьох інших питаннях співчасного релігійно-церковного життя. Для прикладу наведемо публікації д-ра О.Назарука: „Греко-католицька Церква і ліберальна інтелігенція“ та „Візантіїство і боротьба з ним“ (Львів 1929 р.) Власне час виявив помилковість писань д-ра Назарука і пропаговану ним celibatну реформу, таї ствердив понад всякий сумнів правоту доводів о.д-ра Костельника щодо зберігання чистоти східнього богослужбового культу.

Одну від'ємну рису можна замітити в характері о.д-ра Костельника. Він так пристрасно захоплювався своїми ідеями і думками, що не чув порад своїх друзів, а відносно своїх противників, які мали сміливість виступати з критикою його поглядів, він не щадив ударів і контраргументів. Притому він не звертав уваги ні на їхній суспільний авторитет, ні на їх вчений ступінь. Таким чином багато попалося усім сторонникам західних впливів, а особливо уніатській верхівці (єп.Коциловському й єп. Хомишину) за їхню спробу заведення примусового celibату в галицькій Церкві. А після другої світової війни о. д-р Костельник підніс гострий меч своєї полеміки й проти папи римського, висвітлюючи у своїх нових творах усі відомі нам догматичні розходження, які

ділять християн вже від віків на західних і східних. Ця непогамованість супроти ідейних противників була, здається, головною причиною його трагічного кінця.

Передчасна смерть о. д-ра Костельника фатально відбилась на його творчості загалом. Несподівана трагедія не дозволила йому завершити ту будівлю, що він її здвигав своїм трудом на протязі цілих десятиліть. Як знаємо, о. д-р Костельник зійшов з життєвої сцени у силі віку. Він міг ще багато дечого створити. Коли б дожив був він до глибокої старості, мав би нагоду виправити не одну щілину в церковному організмі, змінити деякі свої помилкові думки й погляди. А вийшовши з тісного галицького загумінку, міг зрешті стати справжнім світлом Православного Сходу.

Та відкинувши всякі можливі припущення, нам слід ствердити, що о. д-р Костельник належить до тих щасливих людей, які з'являються в житті раз на протязі століть. Хоч би взяти під увагу саму літературну спадщину о. д-ра Костельника, то мусимо признати, що є чим похвалитися. Адже не було майже ні одної ділянки релігійно-церковного життя, в якій о. д-р Костельник не забрав би свого голосу чи не старався дати ясно спрецизовану відповідь на не одно пекуче питання тих часів. Впрочім більшість філософсько-богословських творів о. Костельника мають тривалу вартість.

Значення широкозакресної праці о. д-ра Костельника розуміли вже його сучасники, коли справляли його ювілей 30-літньої літературної діяльності. Майже вся тодішня галицько-українська преса відгукнулася з признанням (пор. „Діло“ ч. 128 від 18.У.35) „Дзвони“ стор. 276 тогож року, „Мета“ ч. 19, „Нива“ ч. 6, з 1935р.

Та заслуга о. д-ра Костельника лежить не тільки в його літературних і богословських творах. Він одночасно й видатний церковний діяч. Через все своє життя мріяв він про єднання зі Східною Церквою. І ті мрії сповнилися ще за його життя. Він сам був духовним провідником того єднання, що відбулось під час славетного Львівського Собору 1946-го року. Тож не дивно, що хід церковної історії в першій половині ХХ століття тісно зв'язаний з його особою.

З несподіваною кончиною о. д-ра Костельника Церква наша в західних областях України осиротіла. В особі о. д-ра Костельника вона втратила не тільки ідейного провідника, видатного публіциста, філософа й богослова новіших часів. Галицька Церква втратила одного з найповажніших церковних діячів, якого коли-небудь вона мала. До тогож не стало між живими і його найближчих соратників великого діла возз'єднання галицької Церкви з Руською Православною Церквою.

Якось передчасно померли Михаїл Мельник — єпископ дорогобицький, Антоній Пельвецький — єпископ станіславський, а врешті й преосвященніший Макарій, перший православний архієпископ львівсько-тернопільський. Ті, що залишилися в живих, і були активними учасниками Львівського Церковного Собору, не потрапили впливати на дальший хід церковних подій. Очевидцям недавнього минулого й на думку не приходить, щоб грядучим поколінням полишити бодай враження з переломного факту, яким був перехід галицьких греко-католиків в Православ'я.

Однодумці о. д-ра Костельника спромоглися на те, щоб щорічно обходять пам'ять його трагічної смерті та святкують урочистим богослуженням річницю Львівського Собору. З того приводу виголосувались численні промови, в яких підкреслювались заслуги Покійника.

Тут годиться нагадати, що вже в 1948-м році на сторінках „Православного Вісника” число 9-10 друкувались надгробні слова учасників похоронів о. д-ра Костельника. Гарну статтю під заголовком „Коло гробу о. Протопресвітера Г. Ф. Костельника” помістив там ж (стор. 280 — 292) відповідальний секретар цього ж журналу Йосиф Федорович Оксіук.

Почавши від 1948-го року, аж по 1962 рік, коли журнал „Православний Вісник” перестав виходити, в кожному його річнику знаходимо теплі спогади й статті, присвячені світлій пам'яті о. д-ра Костельника. Особливо помітним було святкування 10-ої річниці смерті о. д-ра Костельника. В жалібних богослуженнях брали участь львівські й позамісцеві священики при великому здвигу віруючого народу. Проповідь при тій нагоді голосив Преосвященний Палладій, тодішній львівсько-тернопільський архієпископ, а з доповіддями виступали оо. протоієреї Король, Козіцький, Миронюк.

Не менш інтересним було святкування 25-річниці смерті бл. п. о. д-ра Г. Костельника з дні 28. IX. 1973 р. В той день в Преображенській церкві м. Львова служив кир Николай митрополит львівсько-тернопільський, в сослужінні численного духовенства. Проповідь виголосив о. д-р Ю. Процюк (гл. „Православний Вісник” 1973 рік число 10 і журнал Московської Патріархії 1974 р. ч. I).

Незважаючи на 25-ть років напдегливої праці прихильників о. д-ра Костельника, положення Православної Церкви в західно-українських областях все ще є загрозливе з боку загорілих приверженців унії. Вони ще й досі не залишили своїх мрій про реставрацію греко-католицької Церкви в Галичині. До того остався при житті уніатський митрополит д-р Йосиф Сліпий, який від 10. II. 1963 року знаходиться в еміграції в Римі. Будучи ректором Богослов-

ської академії у Львові, він написав чимало богословських розправ, творів і піддержував релігійні католицькі видавництва, оточувався гуртом вчених і науковців. Правда, протягом 18-річного заслання він нічого не міг написати. Але зараз, коли опинився в еміграції, серед католицького середовища, немає сумніву, що він знову приступить до праці, щоб полишити спомини з свого життя та наświetлити сучасні церковні відносини з уніатського становища.

Щоб запобігти можливим прогалинам в нашій церковній літературі, старались ми подати огляд творчості о.д-ра Костельника, одного з видатніших діячів і ініціаторів нашого возз'єднання з Руською Православною Церквою. Ми свідомі багатьох браків і неточностей в нашій роботі. Між іншим, не використано такого цінного матеріалу, як кореспонденція бл.п. о. д-ра Г.Костельника, яка чекає ще свого опублікування.

Нашим бажанням є причинитись до роз'яснення життя й діяльності о.д-ра Костельника та послужити до об'єктивного наświetлення церковної історії на західних землях України на протязі першої половини ХХ-го століття.

Д О Д А Т О К

СПИСОК ВАЖНІШИХ ТВОРІВ о.д-ра Г.КОСТЕЛЬНИКА

I. З поетичної творчості.

З мого вала , Жовква 1904

Romance i balade. Zagreb, 1904

Zumberak - Girske Simfonije, Zagreb, 1911

Trenuci (Prosvjeta) , Zagreb , 1917

Шевченко з релігійно-етичного становища („Нива" 1910)

Встань Україно (Львів 1918)

Помершій донечці (Львів 1921)

Пісня Богові (Львів 1922)

Грамадика бачвансько-рускої бешеди (Ср.Карловці 1923)

„Гу Христови" (Керестур 1923)

До Вишесу (Львів 1934)

Сфатсва Дзивка (Ст. Карловці 1924)

Великі люди (Львів 1923)

Ломання душ (Львів 1923)

Пан Тадеуш Міцкевича як польська національна епопея
(„ Нива" 1928)

Галицькій вербі (1923)

Препасц виници (1924)

На ріках Вавилонських (1924)

Нарікання самоцвіту (1928)

II. З філософських писань о.д-ра Костельника

De principiiis cogitatoriis fundamentalibus (Lescpoli 1913)

Християнство і демократизм	(„Нива" 1918)
Границі демократизму	(Львів 1919)
Границі вселеної	(Львів 1924)
Пізнання зовнішнього світу	(Жовква 1925)
Три розправи про пізнання	(Львів 1925)
Das Princip der Identität — Grundlage	(1924)
Зародкова душа	aller Schlüsse (Львів 1931)
Світ як вічна школа	(Львів 1931)
Ordo logicus	(1931)
Генеza жіночого й мужеського полу	(Львів 1933)
Становище й походження людини	(Львів 1934)
Справжнє джерело атеїзму	(Львів 1935)
Релігійні фальші нових часів	(Львів 1937)

III. Деякі богословські розправи о.д-ра Костельника

Народна чи вселенська Церква	(Львів 1922)
Поява духів у Бродах	(Львів 1923)
Доля унії	(„Нива” 1924)
Християнська апологетика	(Львів 1925)
Нова доба нашої Церкви	(„Діло” 1926)
Спір про епиклезу між Сходом і Заходом	(Львів 1928)
День тайної вечері	(Львів 1929)
Мойсей Вернигора, український Валаам	(Львів 1934)
Arcana Dei	(1936)
Настя Волошин, ч. I – II	(Львів 1936)
Містичні образи Н. Волошин	(Львів 1937)
Пояснення стигматизації	(Львів 1938)
Правда про Євстахія Божняк	(Львів 1938)
„Божі сліди”	(Львів 1939)
Апостол Петро і римські папи	(Львів 1945)
Діяння Собору греко-католицької Церкви у Львові.	(Львів 1946)
Непомилність папи і римської Церкви	(„Бпарх. Вісник” 1947)

ІV. З публіцистики о. д-ра Костельника

У відповідь проф. Смольці	(Львів 1919)
Цelibатна реформа та її наслідки	(„Нива" 1925)
На ясні зорі, на тихі зоди	(„Нива" 1928)
Епоха Шептицького	(„Нива" 1930)
Становище християнської філософії	(„Діло" 1931)
Наполеон і Сталін як представники духа свого часу.	(1933)
Посмертне життя на основі св.Письма	(„Нива" 1935)
Моя відповідь прот. Табінському	(„Нива" 1935)
Ідеологія унії (Унійний з'їзд у Львові)	(Львів 1935)
Уніатська Церква після першої світової війни	(„Єпарх.Вісник 1947)
Пріма́т латинської Церкви і уніатські Церкви	(„ Правосл.Вісник" 1948)
Римська Церква та єдність Христ.Церкви	(„Прав.Вісник 1948)
Ватикан і Православна Церква	(„Прав. Вісник" 1948)

З М І С Т

М о т т о

В с т у п I - IV

§ 1. Шляхом від унії до Православ'я I

§ 2. Роль о.д-ра Г.Костельника в проведенні
Львівського Собору 1946-го року. 5

§ 3. о.д-р Г.Костельник — поет і літера-
турний критик 12

§ 4. Філософські твори о.д-ра Г.Костельника 24

§ 5. Богословські твори о.д-ра Г.Костельника 34

§ 6. Містичні твори о.д-ра Г.Костельника 39

§ 7. Дрібніші праці релігійно-
церковного змісту 41

§ 8. Публіцистична творчість о.д-ра Г.
Костельника 46

§ 9. Полемічні твори о.д-ра Костельника 54

§ 10. Заслуги о.д-ра Г.Костельника 62

Д о д а т о к : список важніших творів
о.д-ра Г.Костельника 67

З М І С Т 71

N. SKRIPNIK
P.O. Box 95936
2509 CK The Hague
The Netherlands

